Эхэ найхан нютагаа эб хамта мандуулая!

БУРЯАД ҮНЭН

1921 оной декабрийн 21-нээ гаган

Бүгэдэ арадай газетэ

1994 СЕНТЯБРЬ 30
Намарай дунда харагшан гахяа нарын 25
ПЯТНИЦА
Гарагай 6
№ 189 (19031)
Газетын сэн захилай 10 гүх.
Хялсээтэ сэн

Буряад Республикын Арадай Хуралда

ТҮРҮҮШЫН СЕМИНАР

Республикын Арадай депутадуудай Арадай Хуралай бага зал соо боолгосон Арадай Хуралай орлогшо Ц. В. Марков Республикын Арадай комитедэй хабаадагшадай Республикын Арадай комитедэй Ц. В. Марков Республикын Арадай депутадуудай хуулита үнэнүүд тухай» Арадай Хуралдуталай) нүүри урда таталаа, бүрихэ, нүүр элидхэлшэ хоёрэнэй байна.

Россин Федеральна Суглаанай Советэй депутадуудай Республикын Правительствогшо Л. В. Потапов Республикын Түрүүлэгшэ Л. Ч. Нимаева Федерацийн Федеральна Суглаанай Гүрэнэй Дүүмын депутат Н. Я. Кондаков Россин Федерацийн Федеральна Суглаанай комитедүүдтэ ябуулдаг худэлмэри тухай хөөрэбэ.

Жэшээлхэдэ, Россин Федерацийн Федеральна Советэй депутат Л. В. Потапов Федерацийн Советэй Аграрна политикын талаар комитедэй гэшүүнээр нунгагдаһан тула оронойнгоо аграрна асуудалнуудые зүбшэн хэлсэлгэдэ хабаадаһан байгаа. Федерацийн Советэй заседанида худөө ажахын, эрдэмэй, финансын, экономикын асуудалнуудай түлөө харюусалгата тушаалгадые урнжа, тэдэнэй элидхэлнүүдые шагнадаг байгаабди гэбэ. Худөө ажахыда хабаатай бүхы асуудалнуудые Аграрна политикын талаар комитедтэ нарилаар хаража үзөөд, комитедэй гэшүүдэй һанамжа, дурадхалнууд Федеральна Советэй заседани дээрэ зүбшэн хэлсэгдэдэг байгаа. Аграрна асуудалнуудые хоёр үдэрэй туршада зүбшэн хэлсээд, аграрна реформо алдуу эндүүтэйгээр эхилэгдэһэн байгаа гэһэн тобшолол хэ. Гадна Россин Федерацийн 2000 он хүрэтэр бэелүүлхэ аграрна программа зохёохо гээд депутадуд шидхэһэн байгаа. Удаань тус программаяа болоулжа, худөө ажахые һэргээхэ программа зохёохо гэһэн шидхэбэри абтаа һэн. Эсэсэй эсэстэ, нэгэдхеэр, Россин Федерацийн худөө ажахыда реформо бэелүүлхэ, хоёрдохёор, 2000 он хүрэтэр худөө ажахые һэргээн хүргөөхэ программа баталагдан абтаа бэлэй. Тэрэшэлэн Газар тухай кодекс, гүрэнэй худөө ажахын предприятинууд тухай, таряашадай ажахынуд тухай гэхэ мэтэ олон Хуулинууд байгша ондо абтаха ёнотой.

Федерацийн Советэй Аграрна политикын талаар комитет худөө ажахын байдал тухай асуудалаар Россин Федерацийн Президентдэ тусхай бэшэгээр хандаһан байна.

Федерацийн Советэй депутат Л. Ч. Нимаева Эрдэмэй, Гүрэнэй Дүүмын депутат Н. Я. Кондаков саг үргэлжэ Москвада худэлдэг. Тэрэ Гүрэнэй Дүүмын Байгаали хамгаалгын ба ашаглалгын талаар комитедэй гэшүүн юм. Тиимэһээ «Байгал нуур тухай» Россин Федерацийн Хуулийн эхин проект буруушааһан байгаабди, юундэб гэхэдэ, тэрэ хуулийн проект соо Байгал нуурые хамгаалха асуудалаар ямаршье хэмжээнүүд хараалагдаагүй байгаа гэбэ. Үмсэлэлгэ тухай, Россин гүрэнэй бюджет тухай тэрэ сугларагшадта хөөрөө. «Россин Федерацийн 1994 оной гүрэнэй бюджет баталангүй орхижо болохогүй, түр зуура баталжа болохогүй байһан юм» гэжэ тэрэ хэлэбэ. Юуб гэхэдэ, Россин бюджедтэ мүнгэн һан үгы гэжэ мэдээжэ байгаа бшуу.

Удаань Буряад Республикын юстицийн министрэй орлогшо Г. Д. Мархаева «Буряад Республикада социально-экономическа хубилган шэнэдхэлгын хуулита үндэһэ һуури тухай» гэһэн элидхэл хэбэ. Тус асуудал Арадай Хуралай депутадуудта шухала удха шанартай байһан тула энэ элидхэлэй текстые депутадуудта тараажа үгэхэ гэһэн шидхэбэри абтаа.

Тэрэшэлэн семинарта хабаадагшад Буряад Республикын Финансын министерствын бюджетнэ таһагай начальник Е. П. Рыжковагаи «Буряад Республикын бюджетнэ байгууламжа тухай» элидхэл, Арадай Хуралай депутат Г. А. Дождиковагай «Һунгуулийн округто депутадай ябуулдаг худэлмэрийн дүй дүршэл тухай» мэдээсэл шагнаба.

«Депутадуд, таанадта» гэһэн номой выставкэ Арадай Хуралай бага залай фойе соо эмхидхэгдээ. Тэндэнь США-гай, Францийн, Английн болон бусад капиталис гүрэнүүдэй парламентын ажал ябуулгын дүй дүршэл тухай зузаан номууд олон байба. Гэбэшье Буряад Республикада хабаатай мэдээсэлэй литературын нюдэндэ тороогүйнь харамтай.

Буряад Республикын Арадай Хуралай депутадуд хоёрдохи үдэрөө комитедүүдтэ хубааараад, Арадай Хуралай ээлжээтэ сесси дээрэ зүбшэн хэлсэхэ асуудалнуудые хаража үзээхэ, баталагдан абтаха хуулинуудай проектнууд тухай һанамжа дурадхалнуудые оруулха юм.

Энээгээр депутадуудай түрүүшын семинар худэлмэреэ түгэсхэбэ.

С. ОЧИРОВ,
манай корр.

Адууһа малда—элбэг тэжээл

БАГАХАНШЬЕ ОГ ҮЛӨӨНЭГҮЙ

...ийн аймагай «Дружба», «Зилинск», «Каконобла», гэжэ ...ородоолнь ургамал ...ндохи ...ан тобшолуудай һуухые ...хараа һэн гүт? ...байжа болохот.

...нуд Виктор ...дров, Иван Не... ...ных гэгшэд һаяболонгоо тарялаан оробо. Дурдосшон Алексей ...ринов гансаа... багаханаршье ...ой оробоһынь ...ой.

...торнуд Федор ...ович Хомяков, ...ович Григорьев ...ийн фермын мал...комынь хогилье ...ооно.

...мидхэл мүнөө үе...лнуудай редакци... ...ту гэжэ һанативуудтэ түрэлцэ... ...нарнһаараа бэ...ашуудалаа мөдө... ...ньгүлэгдэл, хог...лэлэй байшанда... ...лэлжэ, нөөсэлжэ ...ан хүн үбэлдөө ба... ...дуна бшэ гү? ...ааһаа, залгиһа... ...гэжэ буряадуудаа ...ргүй. Тоно, тү... ...ачастинын хомор ...лөө щадалһаа га... ...ороһод, хүсэ хү... ...суур дээрэнь ...ураһан оробоһоёо ...хэн нөгөлдэ хээ... ...бухалнуудаа ...байһаһаань ...бшэ гү? Зү... ..., һайнаар эм... ...арнар энэ ажа... ...лэгшэд худэл... ...лөө хулһэ хү... ..., тоһодолгын ...техникэнээ эхи...

...лээд олохон юумэ алмана гээ ...haa, ехэ алдуу болохогүй ха.

Василий Федорович Медведевэй хүтэлбэри дорэ шэмэтэ тэжээл бэлэдхэгдэнэ. Тэрэ комбайнероор худэлхэ зуураа, звеное даагшын, тоо бүридхэгшын үүргэ дүүргэдэг юм. Дуршэлтэй жолооншод Георгий Константинович Мехнин, Александр Александрович Дроздов, Александр Васильевич Васильев гэгшэд комбайнернуудта хүлеэлгэнгүй, сабшаһан шэмэтэ тэжээлыень зөөнэ. Эндэхи худэлмэрийн эмхидхэл һайн гэжэ баһа тэмдэглэмээр.

Т. НИМБУЕВ.

ЗУРАГУУД ДЭЭРЭ: механизаторнуудаа Ф. Хомяков, Е. Григорьев; һолоомон суглуулагдана.

С. БАЛДУЕВАЙ фото.

ТҮРГЭН ЛЭ АБАЖА ҮРДИХЭ

РЕСПУБЛИКЫН АЖАХЫНУУДТА ХАРТААБХЫН БОЛОН ОГОРОДОЙ ЭДЕЭНЭЙ ХЭР АБТАЖА БАЙҺАН ТУХАЙ
1994 оной сентябрийн 23-най мэдээн

Аймагууд	Хартаабха: тариглаһанийнь (гектараар)	Хартаабха: хуряагдаһанийнь (гектараар)	Хартаабха: абтаһан ургаса (тоннаар)	Огородой эдеэн: тариглаһанийнь (гектараар)	Огородой эдеэн: хуряагдаһанийнь (гектараар)	Огородой эдеэн: абтаһан ургаса (тоннаар)
Кабанскын	585	203	2157	53	21	155
Тарбагатайн	379	225	1219	71	3	50
Бэшүүрэй	278	150	1050	58	5	6
Загарайн	236	138	770	389	42	220
Хяагтын	234	115	688	40	15	150
Мухар-Шэбэрэй	242	135	2100	39	—	—
Түнхэнэй	162	50	620	16	4	26
Ивалгын	140	63	353	266	31	423
Зэдын	83	31	204	12	—	—
Захааминай	37	18	92	21	1	75
Прибайкалийн	33	9	93	41	9	155
Баргажанай	22	15	58	9	3	40
Хурамхаанай	11	6	48	6	—	—
Хойто-Байгалай	9	—	—	9	2	25
Яруунын	6	3	89	3	1	6
Сэлэнгын	3					
Хорийн	1	1	50	4	2	9
Республика бүхыдөө	2483	1177	9674	1056	144	1390

Энэ үедэ аймагуудай ажахынуудай хүн зон адууһа малайнгаа эдихэ тэжээл бэлэдхэхэ, тарялгаа хадаха, хуряахатала хамта, хаһа саг соонь хартаабхаяа малтажа, огородойнгоо эдеэ түүжэ абаха гэжэ баһал сүлөө тухагүй худэлнэ.

Хэнэйшье мэдэһээр илангаяа хартаабхые, огородой зарим эдеэ хүйтэн болохоһоо урид хуряажа абаагүй һаа, халтад гэбэл хүлдэшэхэ, хүнүүдэй хэдэн һара соо хара хүлһэеэ гаргажа хэһэн худэлмэрийн үрэ дэмы хосорхо ха юм. Тиимэһээ эдэ ургамалнуудые саг болзортонь лэ түргэн хуряажа абаха гэёшэ таряа хуряалгаһаа дутуугүй харюусалгатай байна бшуу. Тиигээдшье мүнөө октябрь һара гараха дүтэлөөд, түрүүшын ольбон хүйтэнэй заха үзүүр үзэгдэжэ, хада газараар саһан ороод, хаа хаанагүй хюруу унаад байхада, хартаабхын, мүн морхооб, свекло, һонгино мангир гэхэ мэтын ургасые дары хуряажа абаха шухала болоно.

Гэбэшье эндэ толилогдоһон тоо мэдээн дээрэһээ харахада, сентябрийн 23-най байдалаар республика соо хартаабхын ургасын хахадһаа ехэнь үшөө малтагдаагүй байгаа. Илангаяа Кабанскын, Тарбагатайн, Мухар-Шэбэрэй аймагуудта үшөөл горитой газарта хартаабхань ургаатаяа һууна. Энээндэ ехэл һанаан зобохоор.

Тэрэ мүртөө байгша ондо эдэ ургамалнуудай ургасашье муу бэшэ. Республика соо бүхыдөө 12,6 мянган тонно хартаабха, 18,6 мянган тонно овощ абтахаар хараалагдана.

Һүүлэй үедэ хура бороо ходо орожо, хартаабха малталгада ехэхэн һаад ушаруулна. Гадна ажахынуудта тэрэнние хуряажа абаха, зөөхэ, сэбэрлэхэ, ялгаха машина техникэ болон оньһон түхеэрэлгэнүүд дуталдажа, ажалыень ёһоор урагша ябуулнагүй. Энээнэй хажуугаар, һал болотор олохон ажахынууд хартаабха, овощоо хаана, ямар организацида худалдахаяа мэдэхэеэ болёод, тухашаруу байдалда ороо юм. Ушарынь гэхэдэ, Улаан-Удын Горплодоовощторгын акционернэ эмхи республикын олонхи ажахынуудтай мэнэ һая болотор ёһоор хэлсээ баталаагүй байгаа. Тэдэнэр худөөгэй ажахынуудай хартаабха, овощые тон үнэгүйгөөр абаха гээ бшуу. Теэд ехэ гаргаша хэжэ, арай-шамай гэжэ ургуулһан ургасаяа хэн мнинтээр шахуу үгэхэ дуратай байхаб даа.

Энээн дээрэһээ Мухар-Шэбэрэй, Бэшүүрэй, Хяагтын, Тарбагатайн аймагуудай олохон ажахынууд хартаабха, овощоо Шэтын областнин, Буряад Республикын газар дээрэ байһан сэрэгэй частнуудта, бусадшье организацинуудта өөнэдөө сэхэ яһала барагаа таарушье сэнгээр худалдажа байнхай.

Редакцийн социально-экономическа таһаг.

БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН ПРЕЗИДЕНТЫН

ЗАРЛИГ

БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН МОСКВА ХОТОДОХИ ХУДАЛДАА НАИМААНАЙ ТҮЛӨӨЛЭЛГЭТЭ ЭМХИ ТУХАЙ

Россин Европодохи регионуудтай болон СНГ-гэй оронуудтай Буряад Республикын худалдаа наймаанай харилсаа холбоое хүргөөхэ хэрэгтэ таарамжатай эрхэ байдал хангаха зорилготойгоор **ингэжэ тогтоолоо:**

1. Москва хотодо Буряад Республикын худалдаа наймаанай түлөөлэлгэтэ эмхиие ажахын тоосооной үндэһэ һуури дээрэ байгуулха талаар «Бурятматтехресурсы», «Бурятснабсбыт» гэжэ акционернэ бүлгэмүүдэй, Буркоопсоюзай, Буряад Республикын почтын хэлхеэ холбооной федеральна управленийн үүсхэлые дэмжэхэ.

2. Буряад Республикын Москва хотодохи худалдаа наймаанай түлөөлэлгэтэ эмхиин ажал ябуулгые эмхидхэхэ талаар шухала хэрэгтэй документнүүдые нэгэ һарын болзор соо бэлдэжэ, баталхыень Буряад Республикын Правительствада даалгаха.

Буряад Республикын Президент Л. ПОТАПОВ.

Улаан-Удэ, Правительствын байшан.
1994 оной сентябрийн 26.

БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН ПРЕЗИДЕНТЫН

ЗАРЛИГ

С. Н. БУЛДАЕВЫЕ ТОМИЛХО ТУХАЙ

1. **Булдаев** Сергей Николаевичые Буряад Республикын Президентын ба Правительствын Аппарадай Газар нютагуудтай худэлмэри ябуулгын, үндэһэ яһатанай хоорондохи политикын талаар комитедэй түрүүлэгшээр томилхо. Тиихэдээ ондоо худэлмэридэ орохо болоһонтойнь дашарамдуулан, **Дагбаев** Эрдэм Данзановичые энэ тушаалһаа сулөөлхэ.

2. Тус Зарлиг гар табигдаһанһаа хойшо хүсэндөө орохо.

Бурлад Республикын Президент Л. ПОТАПОВ.

Улаан-Удэ хото.
1994 оной сентябрийн 20.

БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН ПРАВИТЕЛЬСТВЫН

ТОГТООЛ

Л. Д. ИБРАГИМОВА ТУХАЙ

Буряад Республикын Правительство **ингэжэ тогтоолоо:**

1. **Ибрагимова** Людмила Дмитриевнае Буряад Республикын юстицийн министрэй орлогшоор томилхо.

2. Тус тогтоол гар табигдаһанһаа хойшо хүсэндөө орохо.

Буряад Республикын Президентын-Правительствын түрүүлэгшэ Л. ПОТАПОВ.

Буряад Республикын Президентын ба Правительствын Хэрэгүүдые эрхилэгшын нэгэдэхи орлогшо О. ХЫШИКТУЕВ.

БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН ПРЕЗИДЕНТЫН

ЗАРЛИГ

А. А. МЕЗЕНЦЕВ ТУХАЙ

Муйскын районой захиргаанай гулваа Александр Александрович **Мезенцевэй** эрхэ түлөөлэлгэнүүдые батадхаха.

Буряад Республикын Президент Л. ПОТАПОВ.

Улаан-Удэ хото,
1994 оной сентябрийн 26.

Далан наһанай дабхар жаргал

Эрдэмэй болон ниитын ажал ябуулгые олон жэлэй туршада үрэ ехэтэйгээр эрхилһэнэйнь түлөө Буряад Республикын Президент 1994 оной сентябрийн 28-най Зарлигаар Россин Науканудай академийн Буряадай Ниитын эрдэмэй институтай секторые даагша түүхын эрдэмэй доктор, профессор Гармажап Лудупович **Санжиевые Буряад Республикын Хүндэлэлэй грамотаар** шагнаба.

1945—1954 онуудта манай редакцийн харюусалгата секретарияар хүдэлһэн Гармажап Лудупович Санжиевые 70 наһанайнь ойгоор амаршалаад, ажалай амжалта, бэеын энхэ элүүрыс хүсэнэбди.

«Буряад үнэнэй» коллектив.

(Г. Л. Санжиев тухай статья 2-дохи нюурта уншагты).

УНШАГТЫ ТАНИЛСАГТЫ:

2-дохи нюурта. Республикын прокуратурада. П. Тютрин: «Зарга, гомдолые—зүб мүрөөр»; Буряад ороной солото хүнүүд. В. Беликов: «Бэлиг түгэлдэр түүхэшэн»; Ургаса хуряалга-94. С. Тюлюкин: «Оробоһон орожо эхилбэ»; СНГ: тобшо һонин.

3-дахи нюурта. «Уран зохёолой хуудаһан».

4-дэхи нюурта. Б. Намсарайн. «Бата ахай»—дурдалга, Спорт. Зуһаландаа газарай эдеэ ургуулагшадта. Л. Мунгалова: «Намарай нэргылэмжын ажал».

Хүндэтэ нэрэ зэргэнүүд, Хүндэлэлэй грамотануудаа

* * *

Залуу үетэнние һургаха ба хүмүүжүүлхэ хэрэгтэ габьяатай байһанайнь түлөө республикын эрдэм һуралсалай удаадахи худэлмэрилэгшэдтэ **«Буряад Республикын эрдэм һуралсалай габьяата худэлмэрилэгшэ»** гэһэн нэрэ зэргэ Буряад Республикын Президентын 1994 оной сентябрийн 22-ой Зарлигаар олгогдобо гэбэл:

Козина Галина Павловнада — Хурамхаанай аймагай Майскын дунда һургуулийн директорэй орлогшо,

Колбин Василий Алексеевичтэ — харуулан ойлгуулламжын техническэ хэрэгсэлнүүдэй Буряадай республиканска коллекторэй директор,

Молокова Галина Евграфовна — Хорийн аймагай Тээгдын дунда һургуулийн багша,

Плутт Галина Израилевнада — Хүүгэдэй уран бүтээлэй Улаан-Удын байшангай директор,

Подшивалова Галина Ивановнада — Сэлэнгын аймагай Гусиноозерск хотын 5-дахи дунда һургуулийн директор,

Русина Ульяна Васильевнада — Тарбагатайн аймагай Доодо-Саянтын дунда һургуулийн директорэй орлогшо,

Савченко Антонина Андреевнада — Улаан-Удэ хотын 27-дохи дунда һургуулийн директорэй орлогшо,

Фомина Любовь Ивановнада — Ивалгын аймагай Ивалгын дунда һургуулийн директор,

Цыбикжапова Светлана Балжиновнада — Мухар-Шэбэрэй аймагай Суулгын дунда һургуулийн багша,

Цыбикова Алла Георгиевнада — Хойто-Байгалай аймагай Шэнэ-Уоянай дунда һургуулийн багша,

Шелехова Надежда Яковлевнада — Улаан-Удэ хотын 17-дохи дунда һургуулийн директорэй орлогшо.

* * *

Ажалай болон ниитын ажал ябуулгые олон жэлэй туршада эдэбхитэйгээр эрхилһэнэйнгээ түлөө Буряад Республикын Президентын 1994 оной сентябрийн 27-ной Зарлигаар акционернэ «Нарин сэмбын мануфактура» бүлгэмэй профсоюзай комитедэй түрүүлэгшэ Леонид Петрович **Синицкий Буряад Республикын Хүндэлэлэй грамотаар** шагнагдаба.

* * *

Онсо эрхэ байдалай үедэ хэгдэхэ худэлмэри нарижуулан һайжаруулха хэрэгтэ хубитаяа оруулһанайнь түлөө Буряад Республикын гражданд оборонын болон онсо байдалай талаар хэрэгүүдэй штабай удаадахи худэлмэрилэгшэдые Буряад республикын Президентын 1994 оной сентябрийн 28-най Зарлигаар **Буряад Республикын Хүндэлэлэй грамотаар** шагнаба гэбэл:

Астраханцева Алла Леонидовнае — инженерно-техническэ таһагай начальнигай ахалагша туһалагша,

полковник **Шишков** Владимир Ивановичые — Буряад Республикын граждан оборонын начальнигай орлогшо,

подполковник **Шостак** Владимир Васильевичые — мобилизационно бүлэгэй начальник.

* * *

Республикын ажаһуудалай талаар хангалгын албанда олон жэлэй туршада оролдосотой бэрхээр ажаллаһанайнгаа түлөө Буряад Республикын Президентын 1994 оной сентябрийн 28-най Зарлигаар акционернэ «Буряттрикотаж» бүлгэмэй коммерческэ директор Любовь Иосифовна **Гонтарь Буряад Республикын Хүндэлэлэй грамотаар** шагнагдаба.

Республикын прокуратурада

ЗАРГА, ГОМДОЛЫЕ — ЗҮБ МҮРӨӨР

Демократиин ба олондо нюултагүй мэдээсэлгын үргэдэжэ байгаа үе сагта эрхэтэдэй эрхэнүүдые бодотоор хамгаалха гээшэ ехэ удха шанартай болоод байна. Буряад Республикын прокуратура хадаа зонһоо ороһон бэшэг, гомдолнуудые хаража үзэхэ хүдэлмэрнае бүри үнэн болгохо, һайжаруулха талаар эмхидхэлэй хэрэгтэй хэмжээнүүдые абадаг, нэбтэрүүлдэг гээшэ.

Гомдол ба мэдүүлгэнүүдтэй ябуулагдадаг хүдэлмэри һайн шанартайгаар, саг соогоо хэгдэнэ гү, эрхэтэдэй тала хохидоногүй гү — нимэ үзэгдэлэй байбал, шалгаганиень усадхаха талаар хэмжэ дары абаха гэхэ мэтэдэ гол анхарал хандуулагдадаг юм.

Олохон районой прокурорнууд захиргаануудта, предприятинуудта, эмхинүүдтэ ородог гомдолнуудай талаар хуули ёһо хэр сахигданаб гэжэ һүүлэй үедэ шалгалта ябуулаа. Энэ шалгалтын дүнгүүдээр прокуратурын хүдэлмэрилэгшэд эрхэтэдэй хазагайруулагдаһан эрхэнүүдые хүсэндэнь оруулха талаар хэмжээнүүдые абаба.

Нигэжэ энэ талаар ябуулагдадаг хүдэлмэридэ гүрим журам тогтоо, харюусалга ехэтэй байнаа манай хүдэлмэрилэгшэд мэдэрэ. Гомдолнуудые хаража үзэхэ хүдэлмэрнин шанар дээшэлээ.

1993 ондо республикын прокуратурын зургаануудта 6.389 зарга гомдол орожо, тоогой талаар 1992 онтой адлирхуу байба. Эдэ гомдолнуудай 4.053-нь харагдажа үзэгдээ. тэдэнэй 653-нинь хангагдаа. 4.940 хүнтэй үүлдэлга эмхидхэгдээ. эдэнине шагнаа.

Байгша оной түрүүшыч хахадта 3.369 гомдол орожо, тэдэнэй 1.104-нинь ондоо зургаануд руу эльгээгдээ, 2.076-нинь хаража үзэгдөө. Хаража үзэһэн гомдол, мэдүүлгэнүүдэй 314-нинь гэхэ гү, али 15.1 процентнь хангагдаһан болоно.

Гомдолнуудые шэнжэлээд, шалгалта ябуулаад байхада, республикын зарим предприятинууд дээрэ ажал тухай хуули ёһо хазагайруулагдана гээд элирбэ. Нлангаяа хүдэлмэришэд ба хүдэлмэрилэгшэдые ажалһаань гаргаха үедэ хуули ёһо хазагайруулагдана. Предприятинууд акционернэ бүлгэмүүд болоно, нимэ ушар бүришье олоор үзэгдэжэ эхилээ.

Жэшээнь, прокуратурын эмхидэ 1993 ондо ажалай хуули ёһо хазагайруулһан ушарта гомдол бариһан 426 мэдүүлгэ ороо. Байгша оной нэгдэхи хахадта —236, тэрэнэй 52-нь үндэһэтэй гэжэ тоологдоод, хангагдаа.

Байгша оной нюдэн 6-да Кабанскын районой прокуратурада Е. В. Лазовская хандажа, нимэ зарга гомдол бариба: тэрэ Каменск тосхондо һалбаринууд хоорондын үйлэдбэриин гэр байрын-коммунальна ажахыда (МОПЖКХ) хүдэлмэришэнөөр хүдэлдэг, һарадаа 85 мянган түхэриг мүнгэ салин абадаг байгаа. Теэд 1994 оной апрелиин 25-да тэрэнине директорэй захиралтаар шорой хамагшын ажалда оруулжа, һарадаа 20 мянган түхэригэй салин тогтообо. Теэд Лазовская энэ шэнэ ажалда орохоёо зүбшөөрөөгүй байжа, хэллитэй байһан тухайгаа үнэмшэлгэ саарһа асарба.

Районой прокуророй эсэргүү эрилтээр Лазовскае ондоо ажалда оруулха тухай захиралта болоулагдаба. Тэрэ хуушан ажалдаа үлөөгдэжэ, абаагүй салин хүлһэсэ абаха болобо.

Железнодорожно районой прокуророй байгша оной майн 6-най эрилтээр «Сюнтэй» нэгэдэлэй товаровед Т. В. Пурбуевагай ажалһаа гараһан шалтагаанние тайлбарилга хубилгадаба — РФ-гэй КЗОТ-ой 29-дэхи статьягай 2-дохи пунктһаа 23-дахи статья болотор. Тингэжэ тэрээндэ ажалайнь дөбтэрые дүрбэн һарабаа үлүү хугасаа соо үгөөгүй байнаи ушарһаа энэ сагай дунда эзргын салин, дүн хамтадаа 491.044 түхэриг мүнгэн тэрээндэ барюулагдаа.

ПУЖКХ-гай начальник В. С. Бурдуковскинн ондоо ажалда Е. В. Гомбожаповае еруулха гэһэн захиралта Замедүүлгэ арадай сүүдтэ эльгээгдээ.

«Зеленхоз» тосхондо ажаһуушад Железнодорожно районой прокуратурада хамтын гомдол барижа, коммунальна хэрэгсэлнүүдэй түлоо тарифай хэмжүүр угаа ехэ болгогдонхой гэжэ гомдобо. Шалгалта ябуулагдажа, Буряадай алим жэмэсэй станциин директорэй 1993 оной декабриин 9-нэй захиралтаар «Зеленхоз» тосхондо гэрнүүлэй 1 дүрбэлжэн метрэй талмай дулаасуулхын түлөө 859 түхэриг абтахэ гэһэн шиидхэбэри болоулагдаа. Юуб гэхэдэ, республикын Министрнүүдэй Советэй 1993 оной сентябриин 6-най «Эльшэ хүсэнэй ноёсэнүүдэй түлөө сэнгүүдые гүрэнэй талаһаа хинаха тухай» тогтоолой ёһоор 1 дүрбэлжэн метр талмай дулаасуулһанай түлөө 5 түхэриг 40 мүнгэн абтаха гэзд хараалагдаихай байгаа бшуу. Нигэжэ районой прокуратурын эрилтээр 1994 оной апрелиин 15-най захиралтаар директорэй хуули буса захиралта болоулагдаа. Тус станциин бухгалтери элиэ хүсэнэй түлөө үлүү түлэгдэһэн мүнгэ зондо бусаагаа.

Эрхэтэлэй үндэһэтэй мэдүүлгэ, гомдолнуудые барихадань, прокуратурын эмхинүүд энээнниень хангахын тула ехэ оролдолго гаргадаг, хэмжээнүүдые абадаг гээшэ.

Социальна үнэн зүбые тодоруулхын тула хуули ёһонууд жэшиэдгүй сахигдаха ёһотой гэжэ түгэсхэлдэ хэлэмэар.

П. ТЮТРИН,
республикын прокуророй ахалагша туһалагша, юстициин ахалагша советник.

Буряад ороной солото х

БЭЛИГ ТҮГЭЛДЭР ТҮҮХЭШЭН

БУРЯАД ОРОНОЙ эрдэмтэд, олониитэ мүнөө үеын элитэ түүхэшэдэй нэгэн Гармажап Лудупович Санжиевай түрөөөр 70 наһанайнь ойе эдэ үдэрнүүдтэ тэмдэглэжэ байна. Түүхын эрдэмэй доктор, профессор Г. Л. Санжиев үндэһэтэнэй гүрэн дүрын байгуулалтын, тарыаһадые хамтаруулгын, Сибириин үндэһэтэнэй нютагуудтахи соёлой хүгжэлтын, БАМ-ай барилгын түүхын, мүнөө үеын социальна шэнжэлгэнүүдэй болон түүхын эрдэмэй бүсад шэглэлнүүдэй талаар томо мэргэжэлтэн болоно. «Бурханһаа заагдаһан бэлигтэй түүхэшэн!» —гэжэ академик А. П. Деревянко манай эрдэмтэ түхай нэгэтэ хэлэһэн юм. Үнэхөөрөөшье тэрэ дэлхэй дээрэ суутай томо эрдэмтэ болоно бшуу.

Г. Л. Санжиевай бэшэһэн зохёолнууд тон олон. Тодорхойлбол, 150 хүдэлмэри, тэрэ тоодо Сибириин юрэнхы түүхын, хүдэлмэришэн ангиин, тарыаһадай, үндэһэтэнэй түүхын талаар 30 гаран монографи, хамтын зохёолнууд болоно. 1968 ондо Гүрэнэй шангаар тэмдэглэгдэһэн «Истории Сибири» (1-дэхи боти), «Сибириин хүдэлмэриинэн ангиг» (2-дохи боти, 1982 он), «Крестьянство Сибири» (3-дахи боти, 1983 он), «Историография крестьянства Сибири» болон үндэһэн шухала бусадшье зохёолнуудай авторнуудай тоодо ородог байха юм.

Буряад ороной түүхые шэнжэлхэ талаар Г. Л. Санжиев горитой ехэ хүсэлэл оролдолго гаргаһан намтартай. 50-яад онуудта Г. Л. Санжиевай бэшэһэн эрдэмэй түрүүшын зохёолнууд хоёрдохи табан жэлэй үедэ БМАССР-эй колхозуудые эмхидхэлэй, ажахын талаар бэхижүүлгэдэ зорюулагдаһан юм.

Г. Л. Санжиев 1924 ондо Сэлэнгын аймагай Ноёхоной сомоной Залаа һуурида түрөөн байна. 5 наһатайдань абань наһа барааһан юм. 1930 оной эхиндэ эсэргүй үлөһэн бүлэнь «Очин» коммунада ороо бэлэй. Тиимэхээ Буряад ороной худоогэй колхозуудай бүн бололгын үйлэ хэрэгүүд ерээдүйн түүхэшэнэй нюдэн дээрэ үнгэрнэн байна. Түрүүн Ноёхоной долоон жэлэй һургуулида, удаань Загастайн дунда һургуулида эрмэлээл ехэтэйгээр һураад, 1941 ондо тэрэнээ дүүргэһэн юм.

Буряадай гүрэнэй Д. Банзаровай нэрэмжэтэ багшанарай институдай 2-дохи курсда һуража байтараа, 1942 оной декабрь соо Улаан Армиин албанда мордоһон байгаа. 1944 ондо Польшые сүлөөлэлгын үедэ Варшава шадар эрэлхэ.эрэр туладаһанай түлөө залуу сэрэгшэ «Дайнда шалгарһанай түлөө» медаляар, «Алдар Сольн III шатын орденоор, «Шэн зоригой түлөө» медаляар шагнагдаа һэн. Сержант Санжиев 1944 оной октябрь соо Варшавын воеводствын Белолянка һуурин шадар дайшалхы даабари дүүргэжэ, дайсанай ара талада гараад, немецүүдэй үхэр бүүнуудай буудалгые өөр тээнээ залажа, үхэлэй эрмэг дээгүүр дамжажа гараһан байна. Энээнэй түлөө тэрэ «Шэн зоригой түлөө» 2-дохи медаляар шагнагдаһан юм. Нэгэ туладаанай урда тээ фронт шадарай ойдохи газар гэр соо залуу сэрэгшэ коммунист болоо һэн. Саашадаашье Г. Л. Санжиев эрэлхэг зоригтойгоор туладажа, Эсэгэ Ороноо Хамгаалгын дайнай нэгэдэхи нитын орденоор, «Дайнда шалгарһанай түлөө» медаляар шагнагдаһан байна.

Берлиниие добтолгодо тэрэ хабаадаха арагагүй байба. Түрүүн шархатаад, һүүлдэнь оборготоод, тэрэ госпитальдо ороһон юм. Иналтын үдэрые тэрэ фашистнуудһаа сүлөөлэгдэһэн Германиин гасар дээрэ угтаһан байгаа.

1945 оной декабрьһаа 1954 оной октябрь хүртэтэр Гармажап Лудупович «Буряад-Монголой үнэн» газетын редакцида харюусалгата секретарэар хүдэлһэн юм. Энэл үедэ 1947 онһоо 1949 он болотор Эрхүүдэхи областьнуud хоорондын партийна һургуулида һураһан, мүн 1951 ондо Буряадай багшанарай институдые заочноор дүүргэһэн байна. Ажабайдалаа, ажалай горитой дүй дүршэлтэй болоһоной, нэтэрүү сулхэ оролдолго гаргаһанай ашаар тэрэ 1954—1957 онуудта Москвагай гүрэнэй университедэй дэргэдэхи аспирантурада һураад, түүхын эрдэмэй кандидадай нэрэ эзэргэдэ хүртэхын түлөө диссертаци амжалтатайгаар хамгаалһан юм.

Аспирантура дүүргэһэнэй һүүлээр Г. Л. Санжиев Буряадай эрдэм-шэнжэлгын соёлой институдай ахалагша эрдэмтэ хүдэлмэрилэгшэ болоод, үндэһэ нүүри дээрэнь СССР-эй Науканнуудай академиин Сибириин отделениин Буряадай комплексно эрдэмшэнжэлгын институдай байгуулагдахада, ургажа ябаһан залуу эрдэмтые академиин мэдэлэй эрдэмэй шэнэ [illegible] зургаанай эрдэмтэ секретарэар 1950 оной август һарада томилһон байна. Табан жэл үнэрэнэн хойно Г. Л. Санжиев тус институдай директорэй гуманитарна асуудалнуудай талаар орлогшын тушаалда дэбжүүлэгдэнэн байгаа. 1966 ондо СССР-эй Науканнуудай академиин Сибириин отделениин Буряадай филиалай, мүн тэрэнэй бүридэлдэ Нинтын эрдэмэй институдай байгуулагдахада, Гармажап Лудупович социологин таһагые даагшаар, 1977 онһоо түүхын, этнографиин, археологиин таһагые даагшаар, харин һүүлэй жэлнүүдтэ түүхын секторые даагшаар ажаллаа.

Г. Л. Санжиев «КПСС-эй түүхын» дүрбэдэхи ботиин авторнуудай нэгэн боложо, Дунда Азида, Казахстанда, Волго шадарай болон Сибириин автономито республикануудта, областьнуудта хүдөө ажахые хамтаруулга тухай бүлэгые бэшэһэн байна. «Капитализмые алад гаран, Сибириин арадуудай социализмда шэлжэн ороло» гэһэн гаршагтай тэрэнэй олон жэлэй туршада дүүргэһэн шэнжэлгын хүдэлмэри докторско диссертациинь үндэһэ һуурь болжо, тэрээнэ 1984 ондо хамгаалһан юм. Буряад ороной түүхэдэ тэрэнэй хэдэн олон монографи болон статьянууд зорюулагдаһан байгаа. Тодорхойлбол, «Коммунис парти — Буряад-Монголдо колхозно байгуулалтые эмхидхэгшэ» (1957 он), «КПСС-эй Буряадай эмхинн түүхын очеркнууд» (1970 он), «В. И. Ленин болон Сибирьтэхи үндэһэтэнэй-гүрэнэй байгуулалта. 1917—1937 онууд» (1970 он) гэхэ мэтэ болоно. Тиихэдэ «КПСС-эй Буряадай областной эмхи. 1895—1987» гэһэн хоёр ботиһоо бүридэһэн номые соёлогшодой нэгэн байгаа. Г. Л. Санжиев В. И. Ленинэй «Гүрэн түрэ ба хубисхал» болон бусад зохёолнуудые буряад хэлэндэ оршуулха хэблэһэн габьяатай.

«Хүгжэлтэ түгэс социализмын үедохи Буряадай АССР-эй түүхын очеркнууд» гэһэн хамтын монографини харюусалгата редакторынь болоһон Г. Л. Санжиев мүнөө үеын түүхын үйлэ хүгжэлтэнүүдые гүнзэгырөөр шэнжэлһэн эрдэмтэ байһанаа гаршалээ һэн. Тэрэшэлэн Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агуухэ дайнай темэдэ Г. Л. Санжиев анхаралаа саг үргэлжэ хандуулдаг гээшэ.

Сибириин болон Түб Азиин уул арадуудай түүхын олохон асуудалнуудые олон жэл соо шэнжэлһэнэй дүнгүүдые Г. Л. Санжиев Москва, Ашхабад, Киев, Улаан-Баатар, Дели хотонуудта үнэрэнэн бухэсоюзна болон улаасоорондын конференцинүүд дээрэ элиндхэһэн байна. «Эртэ урда сагһаа мүнөөдэр хүртэтэрхи Буряад ороной түүхэ» гэһэн гаршагтай, дүрбэн ботиһоо бүридэһэн ном ерээдүйдэ зохёохые түсэблэн, тэрэниие бэшэхэ авторнуудые ударидагшаар томилогдоһон Г. Л. Санжиев энэ асуудалаар үнэргэгдэһэн эрдэмэй-практическэ конференцинүүд хэлэгдэ [illegible] хабаалаа. Тэ[illegible] байгша оной 27—28-да үнэг[illegible]н сэхээтэй наартан: түүхэ[illegible]ye саг» гэһэн ороно.

Г. Л. Санжиев [illegible]лон России [illegible]дунда нилээд [illegible]сии Науканнуудай [illegible] түүхын таһагай [illegible] «Социальне [illegible] түүхэ» гэһэн [illegible]ведэй гэшүүнэ[illegible] Науканнуудай [illegible]бирнин отделени[illegible] хотодохи Түүх[illegible]нэй институдай [illegible] тусгаар нэгэлүү[illegible]ведэй гэшүүнэ[illegible]han байна. Мү[illegible]ка дотор [illegible] түүхын [illegible]вохилдуулан т[illegible]ведые тэрэ хүр[illegible]

Үзэл суртал[illegible] үндэһэгүй эл[illegible]дай болоулага[illegible]Очин» коммунада [illegible] бэлэй. Тиимэхээ [illegible]ороной худоогэй [illegible]бии бололгын үйлэ [illegible]гүүд ерээдүйн [illegible]нюдэн дээрэ үнгэрнэ[illegible]на. Түрүүн Ноёхоной [illegible]лоон жэлэй һургуулида, [illegible]даань Загастайн дунда [illegible]гуулида эрмэлээл [illegible]ураад, 1941 ондо тэрэнээ [illegible]

Буряадай гүрэнэй [illegible]заровай нэрэмжэтэ багш[illegible]нарай институдай 2-дохи [illegible]рсда һуража байтараа, [illegible] оной декабрь соо [illegible] Армиин албанда мор[illegible]доһон байгаа. 1944 ондо [illegible] Польшые сүлөөлэлгын үедэ [illegible]ршава шадар эрэлхэ.эрэр [illegible]туладаһанай түлөө залуу [illegible]эргэшэ «Дайнда шалгарһа[illegible]най түлөө» медаляар, «Ал[illegible]дар Сольн III шатын орден[illegible]ноор, «Шэн зоригой түлөө» [illegible]медаляар шагнагдаа һэн. [illegible]ант Санжиев 1944 оной [illegible]октябрь соо Варшавын воеводствын Белолянка [illegible]рин шадар дайшалхы даабари дүүргэжэ, дайсанай [illegible]ара талада гараад, неме[illegible]үүдэй үхэр бүүнуудай буу[illegible]далгые өөр тээнээ залажа, [illegible]үхэлэй эрмэг дээгүүр дам[illegible]жажа гараһан байна. Энээ[illegible]нэй түлөө тэрэ «Шэн зо[illegible]ригой түлөө» 2-дохи медаляар шагнагдаһан юм. Нэгэ туладаанай урда тээ фронт шадарай ойдохи газар гэр соо залуу сэрэгшэ коммунист болоо һэн. Саашадаашье Г. Л. Санжиев эрэлхэг зоригтойгоор туладажа, Эсэгэ Ороноо Хамгаалгын дайнай нэгэдэхи нитын орденоор, «Дайнда шалгарһанай түлөө» медаляар шагнагдаһан байна.

Берлиниие добтолгодо тэрэ хабаадаха арагагүй байба. Түрүүн шархатаад, һүүлдэнь оборготоод, тэрэ госпитальдо ороһон юм. Иналтын үдэрые тэрэ фашистнуудһаа сүлөөлэгдэһэн Германиин гасар дээрэ угтаһан байгаа.

1945 оной декабрьһаа 1954 оной октябрь хүртэтэр Гармажап Лудупович «Буряад-Монголой үнэн» газетын редакцида харюусалгата секретарэар хүдэлһэн юм. Энэл үедэ 1947 онһоо 1949 он болотор Эрхүүдэхи областьнуud хоорондын партийна һургуулида һураһан, мүн 1951 ондо Буряадай багшанарай институдые заочноор дүүргэһэн байна. Ажабайдалаа, ажалай горитой дүй дүршэлтэй болоһоной, нэтэрүү сулхэ оролдолго гаргаһанай ашаар тэрэ 1954—1957 онуудта Москвагай гүрэнэй университедэй дэргэдэхи аспирантурада һураад, түүхын эрдэмэй кандидадай нэрэ эзэргэдэ хүртэхын түлөө диссертаци амжалтатайгаар хамгаалһан юм.

Ургаса хуряалга-94

ОРООҺОН ОРОЖО ЭХИЛБЭ

Репортаж

Таряашанай ажахынуудай «Россия» нэгэдэлэй ороһоной тоогой таряа хадагалдаг, асфальтаар хушаатай талмай дээрэ мүнөө жэжэй-антан шаргал шэнисэ ехэхэнээр обоолоотой хадагдана. Полинуудһаа ороһо ашаһан хэдэн автомашинанууд һубарилдан ержэ, эдэ обоонууд дээрэ түргэхэн буулгаадхиха юм.

— Ургаса хуряалгын түрүүшын дүрбэн үдэрэй турша соо манай механизаторнууд 1500 центнер шэнисэ хадажа абаба.—гээд ороһоной тоогые даагша Валентина Ивановна Плюснина, дөбтэрээ харан хэлэбэ. — Нигэнээр силосэй ургамалнуудые хуряажа ябаһан ороһоной 4 комбайнмнай таряа хадалгада хабаадуулагдаха юм. Тинхэдээ алтан шаргал таряламнай одоод адхаржа мэдэхэнь гээшэ.

— Бидэ жэл бүхэндэ хэрэглэдэг оной аргаараа силосэй ургамалнуудые хуряадаг заншалтайбди, — гэжэ нэгэдэлэй ахамад инженер Олег Петрович Нечаев тайлбарижа үгэбэ. —ЖРБ түхэлэй жаткаар түрүүн ургамалаа баал болгон сабшажа унагаагаад, һүүлдэнь силосэй комбайнуудаар тэрэнээ хадажа, жэжэхэн болотор хэршэдэг байнабди. Нигэжэ хүдэлхэдэмнай, ашаг үрэтэй болодог юм. Сагай унарилай тогтууригүй байһан ушарһаа силостэ ороҺо ургамалнуудые хуряаха хүдэлмэри ехэдэ гэдэргээ татагдана. Тиимэһээ механизаторнууднай 2—3 үдэр соо үшөө хүдэлжэ гараха байна. Бүхы комбайнуудаа нэгэдхэжэ хүдэлгэхэдээ, ороҺо таряагаа түргэн саг соо хуряаха ушартай болоноб-ди.

Дээдэ-Жэрэмэй таряашад силосэй ургамалнуудые хуряалгаяа унжагайруулаашье һаа, мүнөө жэлдэ нёдондонойһ!ноо мянгаан центнерээр ехэ шэмэтэ тэжээл даража шадаад байна гэжэ силосолон тэмдэглэхэ хэрэгтэй.

— Хайлсаан болон Хёлго гэһэн холын таряалангуудай ургасыень түрүүлэн хуряажа эхилээ һэмди. Эдэ газарнуудай 300 гектар талмай дээрэһээ шэнисэ сохидохо ёһотой юм. Мүнөө эндэхи талмайн ургасань хуряагдажа дүүрэбэ. Һүүлээрнь бидэ һууриндаа дүтэ шадар оршодог полинн ургаса хадажа захалха байнабди. Түрүүшын 3 үдэрэй турша соо юу-хээн манда тохёолдоо. Жэшээлхэдэ, механизатор Леонид Русинай комбайнинь эбдэржэ, удаахан һаатаба. Багаасагыг эбдэрэлгэ бэшэ, харин бункерай шнетынь һалажа, һаатал болоо. Нимэ запас хэрэгсэл үгыгоор тэрэниие ябуулха гэзэгэ угаа хүшэр. Бэшэ комбайнерууднай баһал һанаата болонги хүдэлжэ байнхай. Юуб гэхэдэ, тэдэнэрэй комбайнуудынь баһал хуушарһан, 6—8 сезондо ажаллаһан «талын онгосонууд» болоно бшуу. Энэ жэлдэ бидэ сабшаха хутагын запас хэрэгсэлнүүдээр яһала барагаар хангагдаабди. Комбайнер бүхэндэ нэгэ-нэгэ нөөсэ полотно, хутага-сегментнүүд үгтэнхэй. Зүгөөр ходовой талаарнь ямаршье узел, детальнуудые байхагүй. Жэшээлхэдэ, үрдахи голой кардан гэзэгэ сохи гаргаһаа болжо, хуряалгын агрегадууд хэдэн хоног соо мини байха баатай болоно,— гэжэ О. П. Нечаев дэлгэрэнгыгээр байдалаа хөөрэжэ манда үгэбэ.

Комбайнерууд Сергей Рязанов, Петр Клементьев, Сергей Трифонов, Сергей Клементьев гэгшэд даб дээрэ өөнэд өөнэдтөө хадагдаһан хэдэн зуугаад центнер ороҺо бэшүүлээд байнхай. Силосэй ургамалнуудые хуряалгада хабаадаһан механизаторнууд Павел Терехов, Николай Клементьев, Сергей Максимов, Геннадий Клементьев гэгшэд талынгаа онгосонуудые удахагүй үргэн тарлалан дээрэ табижа хүдэлхэнь гээшэ. Эдэ дүрбэнэй ерэхэдэньшье, комбайн бүхэндэ аяар 200 гектар таряалан хүртэхэ байна. Энэнь угаа болошогуй хэрэг.

Жолоошод Михаил Клементьев, Семен Ефремов гэгшэд тэргэтэй машинануудаар поли дээрэһээ ороҺо шэрэдэг юм. Дүрбэн комбайнуудай нэмэжэ ерэхэдэнь, силосэй ургамалнуудые шэрэжэ байһан автомашинануудыньшье баһал хабаадуулагдаха болоно.

...Ажахын ороҺоной тоог дээрэ мүнөө ажал баһал «хүүжэ» захалханай. «Россия» нэгэдэлэйхид үнгэрһэн жэлдэ бүхыдэ 28 мянгаа центнер ороҺо таряа хуряажа абаа һэн. Эдэнэр район соогоо эгээл баян гэжэ гү, али гектарай дунда эзргээр 14,3 центнер ургаса сохихон байха юм. Мүнөө жэлэй байдалаар, тус ажахын механизаторнууд таряалангай гектар бүриһөо 30 центнерһээ доошо бэшэ таряа сохижэ абаха аргатай. Шэнэ таряа абахаар ороҺоной тоог һайнаар бэлдэгдэнхэй.

— Полинууд дээрэһээ ороҺон ороҺон яһала ехэ шинжтэйшье, нойтоншье байна,—гэжэ складые даагша В. П. Плюснина хэлэнэ. — КЗС-20 түхэлэй ороҺо сэбэрлэдэг машинаяа ашаглажа эхилхэмнай. Тэрэниие механизууд Александр Воробьев Павел Емельянов хөөр бэлдээд, тэндээ ажаллаха байна. Эдэнэр таряа ашадаг түхеэрэлгэнүүдые баһал бэлдэжэ үгэбэ.

— Эдэ техникэ заһабарилха гээшэ угаа хүшэр байгаа, — гээд Александр Викторович Воробьев мэдүүлбэ. — ороҺо ашадаг эдэ гурбан түхеэрэлгэ бэлдэхын тула хашаагай хажууда байһан тэрэ хоёр түхеэрэлгэ задалжа, запас хэрэгсэлнүүд болгоод, узел, детальнуудыень үргэнөөр хэрэглэһэн байнабди. Мүнөө дэрэй манай гол зорилго гэхэдэ, үрэнэ бэлдэжэ, хадагалха хүдэлмэри болоно. Энэ талаар ехэ складаа заһабарилаабди, тэндээн соогоо дезинфекци хэбэбди. Эдэ үдэрнүүдһээ эхилжэ, үрэнэнэй шэнисэ бэлдэжэ захалхамнай. Үшөо нэгэ юумэн түхай дурдахамни. Нёдондо үрэнэ бэлдэлгые түрүгдэхэн тула үдэшэндоо контрольн хүдэлмэрилэгшэд, мүн бусад мэргэжэлтэд хүдэлжэ гараа, бэлэй. Нимэ заншал ажалыемнай гансал түргэдхэжэ үгөө һааб даа. Мүнөө жэлдэ энэ заншалаа дахинаа һэргээжэ, хуряаһан ороҺомойгоо түлөө бултадаа хабаадаяа гэжэ уряалха байнаб. Хилээмэн гэшэмнай олон оной хүсөөр бүтээгдэдэг продукт болоно бшуу.

Тэрэнэй хэлэгшэнь ехэл зүбтэй. Бултадаа, тарта һабартаараа оролдоодо. ороҺо тарлагаа сүм суглуулна абаха байна ха юмбиди.

— Механизатор бүхэн ороҺо ехээр сохихые оролдоно. — гэжэ О. П. Нечаев хэлэнэ.—Нэгэдэлэй правленин полинууд дээрэ ажаллажа байһан бүхы хүнүүдэй түлөөрнин гурим шэнээр зохёоһон байгаа. Мүнгэн салингай хажуугаар натуральна түлөөрн—ороҺо таряан үгтэхэ юм. Таряашад халуун эдеэгээр мишитээр хангагданхай. Эдэнэр үдэртэ 2 дахин эдеэлхэ аргатай байна. Холын полидо ажаллахадань, тэдэнэртэ халуун эдеэн бэлдэжэ, мастерскойн мэргэжэлтэй Леонид Асташев, Виктор Русин гэгшэдэй хүтөлбэри доро слесарьзаһабарилгад түргэн саг соо заһабарилхые оролдоно.

Полинууд дээрэһээ ороҺон ороҺо эхилбэ. Хүйтэн болотор ургаса хуряалгаяа ушагайруулхагүйн тула эндэхи таряашадай нарата удэшүүдэй час, минута бүхэниие ашаггай зүбоор хэрэглэхын түлөө оролдожо ябаһаниинь ехэл һайшаалтай.

С. ТЮЛЮКИН.

Уншаа, дуулаа һэн гүт?

АЖАҺУУХАДАНЬ ХҮНДЭЛ ХА

Хитадай Арадай Республикын засагай зургаануудай алба хаагшад таһагай начальниггаа захалаад, дээлэ ноёдойнгоо урда хубиннгаа ажабайдал тухай тоосохо даатай болохо юм. Хитадай зүүн-хойто зүүтэ оршодог Пэньян хотын засагай зургаануудта соносхогдоҺоной ёһоор энэ тоосоон «Гэр бүлын шухала хэрэгүүд» гэжэ нэрэтэй юм.

Ноёдой урда тоосоходоо, ямар асуудалнуудта харюусахаб гэхэдэ, нимэ байна: гэр байра барилга, худелдан абалга болон арендэдэ абалга, гэрэйнгээ зосоохине заһалга болоод гоёон шэмэглэлгэ, түрэл гаралаа аша туһатайгаар ажалда оруулалга, хилын саагуур ябалга, ехэ мүнгэ гаргашалжа, түрэ найр хэлгэ болон хүдөөлэлгэ эмхидхэлгэ тухайгаа, мүн хилын саагуур юундэ ябаһан, ямар мүнгэ хэрэглэжэ ошоһон тухайгаа тэдэнэр заабол тоосохо зэргэтэй болоно.

ЕХЭЭР СУХАЛДАА ХА

Нидерланднуудай королева Беатрикс (56 нэһатай) эрид шууд эхэнэр баййанаа дахинаа харуулба. Политгуудай үгээ ойлголсожо ядалгынь даи удаан болоходонь, коалиционно правительство бии болгохо тухай арсалдаанай ямаршье дун асархагүйдэнь, королева Ажалай партиин Вим Кокто шэнэ правительство бүридхэн бии болгохо даабари үгэбэ.

Энэ ябадалыень сэхээтэн эрид буруушаагаа. Харин юрын зон гансата һайшаагаа.

Иван Алексеевич Сапожниковые Хуушан-Онохойдо мэдэхэгүй хүн үгы тооной. Тэрэ аяар хорин жэлэй хугасаада Хуушан-Онохойн овощ ургуулдаг тепличнэ комплексын коллективые хүтөлбэрилһэн, «Буряад Республикын габьяата овощ ургуулагша» гэһэн үндэр нэрэ зэргэтэй юм. Наһанайнгаа амаралтада үнэ гараһаншье һаа, гэртээ амаржа һуудагүй, түрэл коллективтээ туһалһаар зандаа.

В. БАТОРОВ.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: И. Сапожников.

Авторай фото.

СНГ: ТОБШО ҺОНИНУУД

АЛМА-АТА. Тус хотодохи үндэһэн эрдэмэй академиин байшангай дэргэдэ амгалан байдалай түлөө «Сагаан пулаад»—дэлхэйн эхэнэрнүүд эб найрамдалай түлөө!»гэһэн хэмжээн үнгэргэгдоо. Дэлхэйн ямаршье буланда дайн дажарые эсэслэн болоулха үрэлгаай дэлхэйн хамтаралай гүрэнэй болон политическэ ударидагшадта хандаһан хандалга Алма-Атагай эхэнэрнүүд митинг дээрэ абаһан байна.

НАХОДКО. Приморийн хизаарай Партизанска гэдэр оршодог сэрэгэй аэродром хөөр шэглэлтэй агаарай буудал гэһэн эрхэтэй болоо. Тиин тэрэ экономикын сүлөөтэ «Находко» зонын эрилтэнүүдые хангаха юм гээд зонын захиргаанай комитедэй түрүүлэгшэ Сергей Дудник мэдээсэнэ. Россин Федерацийн правительство энэ шиидхэбэри абаа. Тус аэродромые сэрэгэй болон амгалан байдалай зорилгонуудаар хэрэглэхэ гэһэн обороныи министр Павел Грачевой зүбшөл урид абтаһан байна.

МОСКВА. Октябриин 10-һаа 27 хүртэтэр Россида «Британиин соёлой үдэрнүүд» үнгэргэдэхэ. Елизавета II хатанай Россин Федераци ошохо болзорто энэ хэмжээ ябуулга дүтэлүүлэгдэһэн байна. Искусствын болохоёо байгаа фестивалиин программа баян дөлгөр, олон янза юм. Гадуур энэ үедэ Москвада хоёр гүрэнэй хаанлсаануудай түүхэдэ зорюулагдаһан «Британи—Россида» гэһэн тусгаар выставкэ нээгдэхэ юм.

ТБИЛИСИ. Европын хамтарал олоннитынехэхэн туһалалмка Тбилиси руу эльгээгээ. Республикын Тбилиси, Кутаиси, Зугдиди болон бусад хотонуудта түбхинөһэн Абхазиһаа тэрьедэгшэдэй дунда тэрэ хубаарилагдаха юм. Хүн бүхэн 40 килограмм эдеэ хоолой зүйлнүүдые абаха.

ПОШКАР-ОЛА: Мари Эл Республикын таряашад ороҺо хуряаха түсэбөө дүүргээ. Тиин гүрэнэй таряа адхадаг газарта 52 мянган тонно ороҺон оруулагдаа. Республикын Президент Владислав Зотин худоогэй ажаллашадта амаршалгын бэшэг соогоо нигэжэ тэмдэглэһэн байна: Экономикын ба сагай уларилай хэды хүндэ хүшэршье байгаашье һаань, энэ амжалта туйлагдаа. Мүнөө ороҺо худалдаан үргэлжэлнөөр, тарлашадай мүнгэн һангай хомор байһан дээрэһээ Россин Правительство республикада урьһалмка болгон 10 миллиард түхэриг мүнгэ гаргажа үгөө. Тэрэнэй 2 миллиардтэ түхэриньь орсо, тинтэжэ «Марийхлебпродукт» фирмын туяагдаһан продукцийн түлөө мүнгэ түлэхэ арга олгогдоо.

БИРОБИДЖАН. Еврейн автономито областийн дотоодын хэрэгүүдэй управлени хоёр дахин нютагай сэнхир экран харагша зондо хандаһан байна: хэгдэнэн худал мүнгые бодото мүнгэнөөө найшаан гээд илгаруулхаб? Юуб гэхэлэ, автономийн нилээлдэ 50 мянганай ба 10 миганай хуурмаг мүнгэнүүд «ябана». Тэрэ урдын худал хэгдэнэн мүнгэнөөо эдэ мүнгэнүүд бүри уран нарыар хэгдэнхэй, тиимэнээ тэлэниие илгаруулхань бэлэн бэшэ. Милицийн хүдэлмэрилэгшэдэй һайнаар хүдэлһэнэй ашаар худал мүнгэ хэгшэд баригдаа аалам?

ИТАР—ТАСС.

Буряад ороной солото х

БЭЛИГ ТҮГЭЛДЭР ТҮҮХЭШЭН

БУРЯАД ОРОНОЙ эрдэмтэд, олониитэ мүнөө үеын элитэ түүхэшэдэй нэгэн Гармажап Лудупович Санжиевай түрөөөр 70 наһанайнь ойе эдэ үдэрнүүдтэ тэмдэглэжэ байна. Түүхын эрдэмэй доктор, профессор Г. Л. Санжиев үндэһэтэнэй гүрэн дүрын байгуулалтын, тарыаһадые хамтаруулгын, Сибириин үндэһэтэнэй нютагуудтахи соёлой хүгжэлтын, БАМ-ай барилгын тү

Үран зохёолой хүүдэнэн

«...ӨӨРЫН ХҮБҮҮН ГЭГДЭХЭБ»

(Аюша Доноевой шүлэгүүд тухай)

Болот БАДМАЕВ.

...ЛАГТАА үдэжэ, ...соогоо өөдөө бо... ...шэлэйн мэр... ...тэндээ нэнэ... ...ийн хүн гээшэ... ...нагшаб. ...спубликийн hур... ...гаймшата багша, ...салай худэлмэ... ...ийн Аюша Жа... ...ов хадаа хада, ...рбийэн хангай ...дээдэ талын ...ыгата түрэйэн, ...ийн мэргэжэ... ...худэлижэ гара... ...ихэдээ үндэйэн ...ь заншалдаа, хэ... ...олохон үеын ...е дурлуулжа ...дайгай гэед тэрэ... ...гнань маттан хэл... ...ран жэлэй саана ...ь hургуулида ...хилхэдээ, Аюша ...ролхи хэлэ, ли... ...дуратай hураг... ...дулжа, тусхай ...ихидхэд, хэн нэ... ...ийн бэшэлгын ..., ...ыгал бодолые ...ь hонирхуул... ...ь hурагшадайн... ...олхо, бэшэхэ нэ... ...олгэй. Тин... ...ийне дуунай хэл... ...ийн бэшэхэ шу... ...лжалгүүлжэ бай...

...ийне «бухы сүлөө ...уулийн хэрэгтэ ...ь, ном hудар дээ... ...ийн байха сагные га... ...» гэжэ шүлэгүү... ...ргуушни согсолбо... ...«Дуулахал дай... ...ийн» гэнэн но... ...ргол соо автор ...ийдаг.

...ийна номынь хо... ...ийн саана Захаами... ...ийн гаргагдаа бэ... ...ийн жэлнүүдтэ ма... ...ийн номуудаа ...ийн хэрэгэй мухарда... ...ийн ушарнаа, хэдэ... ...ийн нютагуудаймнай ...ийн гаргагдаа ...ийн согсолборинууд ...ийн бодонхэй.

...ийн түрүүн Аюша ...«Дуулахал дай... ...ийн» гэжэ но... ...ийн холборн тухай ...ийн байна. Захаа... ...ийн географ техниче... ...ийн гүйсэд hайн ...ийн гэжэ республи... ...ийн суудай юм. Энэ... ...ийн гаргагдаа согсол... ...ийн гэршэлнэ. Гэбэ... ...ийн номой согс... ...ийн зайдаг.

...ийн шүлэг, дуунууд ...ийн гаргаг дорэ ...ийн болон хубаари... ...ийн haa, уг уд... ...ийн дахараалданхай hэн ...ийн уншахань хү... ...ийн. Үзэгэй алдуу...

...ийн—архи най... ...ийн. Норбо Гомбо ...ийн улаагүүр эрэтэл... ...ийн гэшхүүр дээ... ...ийн дэжэхой, архи ...ийн хүлээжэ бай... ...ийн хүйтэн hалхин ...ийн чөбтэ үлеэ... ...ийн даарууулна. Тин... ...ийн архин харгыда ...ийн, хотонь үнаар ...ийн. Бэшэ юун... ...ийн хэлэрэй. Хо... ...ийн абаа шэмэргүй, ...ийн зохилхэ угэнь ...ийн Нэгэ бага сагай ...ийн байгар Норбонь... ...ийн сеэ хуйтэн удэр ...ийн. Хабарай hара ...ийн hанан гэнэн, ...ийн байна даа. ...ийн наймаанамнай ...ийн гэшэ? —гэм... ...ийн дээрээ хулнуу... ...ийнуулаад абана. ...ийн ежэ болодог... ...ийн—гэед Гомбо ча... ...ийн абана.

...ийн ужэжэ байтараа, ...ийн худалдаха гэ... ...ийн, тэдэ хоёр ...ийн наймаа байлаба. ...ийн номынь үглуугай ...ийн ноо утаан ээ... ...ийн һалхинда туул... ...ийн гэнэ дала гара ...ийн Дандар эжы ажа... ...ийн. Ари хүүгэдынь ...ийн алтын үдэр... ...ийн ахан ерэжэ, ошо...

...ийн эжы эдэнэд то... ...ийн эвсэлдэжэ эсэ... ...ийн hуухадаа, ...ийн элдэб бодол ...ийн Хайрүүдэм нэгэ... ...ийн даа, муноо ерэхэ... ...ийн Эндэм нюмдо ...ийн хүрүүнтай бол... ...ийн, барааг зон хэ... ...ийн болоходоо булта го... ...ийн болошохо. Хү... ...ийн, түбхинэхээ ...ийн! Үшөо намайе ...ийн шаха hанаатай... ...ийн ооньыгоо ню... ...ийн хаяхаа дээрэ

...ийн бэшэ юунишье хэрэгтүйл дөо», —гэжэ hанаха зуураа, маа... ...ийна ушажа, эрхиеэ татана.

— Бэйза, муноо гараг зургаа гү даа? Үдэрэй дурбэн сагта архи наймаалха гэлсэнэ hэмнай. Архина абажархихадаа, түлеэгээшье асаруулхам хэрэг. Архиараа ажалаа хүүлэжэ байнаб, — гэжэ хүншэн оортоо дуулараад, шэрдэг дорohоо мүнгээ абана.

Комодойнгоо hуталга соohоо талонуудаа гаргана: «Яаhан хашартай, хара мяг... ...ган талонуул гэшэб! Алининь архини байгаа юм даа? Энэл архиин талон хэ... ...ертэй», — гэед нэгыень ...аад, магазин руу hалирба.

Магазин ооо хонижэн. Ушөо зон сугларадгүй байба. Дандар эжын түрүүшын эзлжэндэ байгаад, архина абаха гэжэ талоноо hарбайн гэхэдэнь, наймаачан тэрэ...ийнь хараад:

— Энэтнай саахарай талон. Саахарай талоноор архи худалдаха гэжэ хэзээ дуулаабта! —гэжэ ярд байса дуугарба.

— Тэлеэ, тэли! Нюдэнэйм хараа муу аад, инхэл бай... ...хаб. Зүнтэгэй hуурн табинка эхилээ байнаб даа, —гэбэ хүгшэн.

Тэрэнэй архиингаа талонд гэжэ гэртээ галгиhаажэ ошожо ерэтэрэнь, магазин соо шаг шууяан, сэрэн зон сугларшанхай байба. Архиин ээлжэндэ байhан хүнүүд үрдилдэнэ, түлхисэлдэнэ, ооhэд хоорондоо хафааг шэрээл дэлгэнэ. Хара маган зоной дунда хабшуулдажа урагшаа, хойшоошье бэшэ болошоод байhан Дандар эжые архинша Гомбо харахадаа:

— Хүн зон, холо бологты! Хони, малhаа өөрэгүйгөөр бү аашалалдагты! Хүниие даража алахаяа hанаагта! — гэжэ шангаар бадашан, гани галзуу оог хүүгай болоно.

Саагуур байhан hамгад:

— Энэ Гомбомнай хэдыдэ хүгшэдые хүндэлдэг, хайрладаг болоо юм? —гэжэ гайхана.

— Архияа залгихаяа hаймhарка байгаа ааб даа, —гэжэ бэшэ зонинь дуугаралдана.

Гомбо хүгшэниие хүтэлжэ гаргаад:

— Дандар эжы, намда талоноо мүнгэтэйтөөр үгэжэрхигты. Битнай залуугаараа энэ бэсэрээ абаад үгэхэб, —гэжэ хүгшэнэй урда нялтэсашаба.

Тинхэдэнь хүгшэн:

— Яагаа hайн юм гээшэ бээ! —гэед талоноо мүнгэтэйтөөр Гомбодо hарбанба.

Уни болонгүй тэрэнь архи абаад үгэхэдөө, гэртэтнай абаашалсахам гэед, хүгшэнэй хоюулан гэшхэлбэ.

Гэртээ ошожо ябахадаа, Дандар эжы иигэжэ хэлэбэ:

— Гомбо, шимни трактористнэрэтэй юм хадаа намдаа түлеэ буулгалгий. Тээсгэн шамда хэлэхэ гэhэн аад, архигүй байгааб.

— Үү, юу хэлэбэ гээшэбта! Түлеэ тандаа асарангүй ...ахабиб. Намда архи үгэбэлтнай, танда заатагүй түлеэн ерэхэл.

Hүүлдэнь нэгэ шэл архиинь абахадаа Гомбо тэрэнэ... ...уухаяа Норбо нүхэртөө яба...шаба. Норбодоо ерэхэдэнь, тэрэнь архияа абанхай, hанаа амар нүхэрөө хулеэжэ байба.

— Архиа абаа гүш? — гэжэ бардам хоолойгоор Норбо асууба.

— Абаагүйб. Талоноо намгандаа булаалгашоо...

— Хари, тингэжэл байхаш. Намдал адли hамгагүй ябаа hаа, дээрэ бшуу. Аа? —гэед нүхэрынь ташаганаса энеэнэ.

— Би хоohон ерэгүйб. Дандар эжыhэ түлеэ асархаб гэжэ хэлээд, нэгэ шэл архиинь абааб.

— Болоо, болоо. Бараг, ехэ хэрэг бүтээбэш.

Эдэ хоёр бүхэли hүниндөө тэрэ архияа уужа хоноод, удэ багта найгалзажа ябатарнь, үнөөхи хүгшөөнь ябаhан аад:

— Гомбо, намда түлеэгээ хэзээ буулгахаяа байнабшиг? —гэхэдэнь Гомбо:

— Буулга-хоо. hаяар асаруужам, —гэhэн аад, тээ холо болоходнь: «Яаhан хашартай шабганса гээшэб? Түлеэн, түлеэн гэед ходо hалахагүйнь ха», —гэнэ.

Тэдэнэр хоёр удэр архидажаркёод байхадаа, бэень үлгэ hалга, үбшэн болошобо. Тэрэ хүгшэнлөө ушөо юумэн олдохогүй юм гү гэжэ бодоходоо, хоёр нүхэд мангар дундаа түлеэндэ гараба. Хүгшэнэй газаа түлеэ буулгахадаа, хорёоень трактораараа дайраад, эбдэжэрхибэ. Хүгшэн гэмэрбэ, гутарба.

Хорёоетнай заhажабди гэжэ хэлээд, нютагай архиншад үшөо нэгэ шэл архиень hалдахуулаад, уhан дээрэ үрмэ тогтоосо худалаар хөөрөөд арилба.

Хоёр хорёоень заhахаб, бу мэдэ, «Араатын хатан — хатар бэшэ архиншыя үгэ — үгэ бэшэ» гэлсэгшэ бэлэй. Этигэhэнэйшье дэмы ха даа.

Д. ЖАРГАЛОВ.

ЭДИР НАhАЯА ДУРСАЖА...

Дэрэстэйн дунда hургуули лүүрэгшэдтэ, мүн багшанартаа зорюулнаб.

Сээжэдэм юундэ гуниг түрэбэб—бү мэдэе,
Сэдьхэлдэм дүтэ нүхэдэйнгоо дуулахада нигэбэ гү?
Али Дэрэстэймни — тоонтомни намдаа
Арбан наймни наhантаяа хахасахаар болоош гэбэ гү?
Дуулям талын үнэхөөр хүбүүн гээшэ hаа,
Дуулаха наигни уллгатай ябаарай гэнэмта.
Бадма сэсэг ороной хүбүүн боложо мүндэлөө хадаа
Баярлаха, гуниглаха шадалтай бай гэбэлтэй.
Эхэ, эсэгын заншал ёныи нимэ hэн тулада
Эдэ мүрнүүдээ үетэн нүхэдтөө зроюулнаб.
Зунай ааяма халуунда
Зуhалан газарта малай бэлшэхэдэ,
Хадын хаяагаар уняар тунажа,
hайхан тэрэ сагые hануулна.
Толгойдо элдэб бодолнууд ерэжэ,
Түрүүшын «табашье», «хоёршье» hанагдана.
Сэнхир ягаахан сэсэгүүд соогуур
Сэнгэн, хүхин наадажа яуhаар,
Булагай бурьялаа уhанhаа хүртэhөөр,
Буурал эмгэйн тараг ууhаар,
Тоо бодолгоор номоо үзэхэ гэhээр,
Тоомоо таhаржа, үдэшэ болгожорхиhоор.
Эхилээ hэн хаб ном үзэжэ,
Эрдэмэй дээжэ «А» гээшэ гэжэ
Мүнхэдөө сарюун элдин энэ замбида
Мүнгэн туяагаа наран эрдэни заяаг лэ.
Майла, хада уула дээгүүрнай
Маанадай хонгёо дуун хангюурдаг лэ.
Арбан жэл соо суттаа hураhан,
Арбан жэл соо суттаа наадаhан,
Нютагайнгаа хубүүд, басагадта
Найдамтай нүхэдтөө хэлэхым шагныт.
Айдар үнибүүн арбаадхан наhамнай
Аба, эжымнай үреэhэн
Дуун боложо тодорхо,
Домог болон үзэгдэхэ.
Шэхэндэмнай холо болоhон
Шэнгэжэн хонхо шэнхинэнэ хэбэртэй.
Ажабайдалай үргэн замда гаргаhан,
Аха нүхэд—багшанарнай, баяртай.
Хүлэгтөө мордогты,—гээд,
Хүхюуноэр эдир наhан үдэшэнэ.

Хандажан ДАМПИЛОВА.

Налгай хүхюу зуншье үнгэржэ,
Набшаhад шарлаhаар намар болошоб.
Наадан дундуур наhаншье үнгэржэ,
Налгай нүхэдни аба, эжынэр болошобо.
Яахаб тээд, юртэмсын ёhо нимэл,
Яажашье энээнhээ арсашагүй гээшэл,
Ганса сусал гал болохогүй гэдэгэй ёhоор
Ганса хүн айлшье болохогүй гээшэл.
Жэгдэ түргэнөөр юундэшьеб яаран,
Жэлнүүд hубарин, үнгэржэл байхал.
Залуубди, гэжэ hанаhаар байтар,
Зали согнойшье бууражал байхал.

* * *

Удэрhөө удэртэ шэнэ юумэнүүдые
Узэжэ, каража, шэнжэлэн ябахаш.
Удэр бүхэндэл шэнэ хүнүүдээр
Уулзажа, хөөрэлдэжэ, танилсан нүхэсэхэш.
Мандахаяа байhан шэнэ удэрые
Мэдэхэгүйш, шамда юушье асархыень.
Гансал hанаандаа бодохош hэмээхэн:
Гашуудал лэ бу асарhай энэ удэр.
Шүрэ бугаагтал hубариhаар
Шүүдэрэй дуhалдал үнгэржэл байха.
Удэрэй эхин мандабал гэhээш,
Удэшын саг ерэшэhэн байха.

* * *

«Хэрүүл, хэлэ аманhаа
Холуур лэ яба, хүүгэм», —гээд,
Хэдол, хэдол тообимни
Хэлэжэл намдаа байдаг hэн.
Атаа, мэеэн, хэрэлдээн—
Ажабайдалай hандаал,
Анхэн хаанаhаа эхиеэ
Абаhан юм бэ эдэ бүгэдэ?
Арсалдаан, хэрэлдээнгүйгөөр
Алдин намдуу ябахада,
Амгалан байдал тогтохол hэн,
Алмай тодхоршье үсөорхэ hэн.

* * *

Жэгтэйл байна даа, ажабайдал—
Шэрүүнээр заримдаа хэhээхэдээ.
Жэбэтэй түмэрэй хаядаhандал
Жэгтэй hалтаахаар эзhэхэдээ.
Мүнөөдэр хүхин ябахадаа hанахаш
Мүнөөдөө жаргалтай дорюун хаб гэжэ,
Үбшэ, зоболоной, гашуудалай ерэхэдэ,
Үхэлыншье түргөөр ерэhэй гээд бодохош.
Ажабайдалай жаргалаар билтархые харахадаа,
Алтан дэлхэйдэ түрэhэмни ямар hайм гэхэш.
Атаа жүтөөн, хорон хэлэндэ орёолдоходоо,
Аюул намтай тохёолдогшье гээд бодохош...

* * *

Зула! Шинии зула
Минии нюдэндэ харагдана.
Минии зула Шэм тээшэ зүдхэнэл.
Зула! Минии зула
Шамда хүсэ нэмээнэл.

Шинии зула
Намдэ ульhаяа эльгээнэл,
Хоёр зулын шэдитэ
Хүсэн ехэ.
Хоёр зүрхэнэй харагдашагүй
Утаhад бүхэ.

Налгай хүхюу зуншье үнгэржэ,
Набшаhад шарлаhаар намар болошобо.
Наадан дундуур наhаншье үнгэржэ,
Налгай нүхэдни аба, эжынэр болошобо.
Яахаб тээд, юртэмсын ёhо нимэл,
Яажашье энээнhээ арсашагүй гээшэл,
Ганса сусал гал болохогүй гэдэгэй ёhоор
Ганса хүн айлшье болохогүй гээшэл.
Жэгдэ түргэнөөр юундэшьеб яаран,
Жэлнүүд hубарин, үнгэржэл байхал.
Залуубди, гэжэ hанаhаар байтар,
Зали согнойшье бууражал байхал.

* * *

Удэрhөө удэртэ шэнэ юумэнүүдые
Узэжэ, каража, шэнжэлэн ябахаш.
Удэр бүхэндэл шэнэ хүнүүдээр
Уулзажа, хөөрэлдэжэ, танилсан нүхэсэхэш.
Мандахаяа байhан шэнэ удэрые
Мэдэхэгүйш, шамда юушье асархыень.
Гансал hанаандаа бодохош hэмээхэн:
Гашуудал лэ бу асарhай энэ удэр.
Шүрэ бугаагтал hубариhаар
Шүүдэрэй дуhалдал үнгэржэл байха.
Удэрэй эхин мандабал гэhээш,
Удэшын саг ерэшэhэн байха.

ШҮЛЭГҮҮДЭЙ ДЭБТЭРhЭЭ

Жаргал ДАШАНИМАЕВ.

hайхан даа

Дунгаарын уняартан
харагдадаг
Дуулим Сагаан
Суулгамни,
Долонгирхон залуу
хаhам
Долгин шэнгеэр
үзэгдэдэг.
Эреэлэн, hэбшээлэн
харагдадаг
Элдин Буряад оромнан,
Энээхэн наhанайм
жаргалай
Үлгынь шэнгеэр
hаргдадаг.
Болор номин сээжэтэй
Байгал hайхан
далаймни,
Батажан жаргаhан
Буряадаймни
Баглаа hүлдэшүү
харагдадаг.

...Ухаан зүрхым хүлгүүлжэ...

Урасхал жэлнүүдэй
үнгэрөошье hаа,
Улаан-Удымнай тэг
дунда
Буряад
интернат-hургуулимнай
Дулааханар hамда
hанагдадаг,
Доторойм бодол
хүлгүүлжэ...
Эжэл бурлад
hургуулияа,
Эдир наhала hанахадам,
Дорюухан илдам
дангинын
Дүрэнь дулаахан
дурсагдадаг,
Дурым даамай
хүлгүүлжэ...
Хамаг нүхэдтэм
адлиханаар
Хандагша hэн, энеэдэ
наадатай.
Хажуудам ерэжэ hуугаад:
«Харуулыш дөлбарияа».
— гэдэг hэн
Халуун зүрхым
хүлгүүлжэ...
Хамтын хатар наадандг
Ханилжа шамтай
ябахадаа,
Хамаг хубүүдhээ
жаргалтай
Хүхюун ябадагаа hананам
даа.
Хүрин зүрхөө
хүлгүүлжэ...
...Үнгэроо тэдэ
жэлнүүднай,
Үнэмнайшье сайгаа
hаншагhаа,
Үхибүүн наhанайм
дангина
Урдам илдамаар
харагдадаг,
Ухаан зүрхым
хүлгүүлжэ...

Эсэгын үреэл

(БЭШЭГ)

Хүндэтэ минии хубүүн.
Хүрьhэтэ алтан дэлхэй
дээрэ,
Хубилалтын эдэ сагуудта
Хори наhа хүрэхэшни.
Багсахан энэ наhатай
Болохыеш тэмдэглэн,
Буурал болоhон
толгойтой
Бэзабайшни шамала
амаршална.
Амаршалхатана хамта
шамдаа,
Ажаhанаха
хубүүмни.
«Хүн болохо —
баhаhаа» — гэhэн.
Хуушанан үе
дурдалмни...
Намжархан эрэ болохо
гэhэн
Нэгэл тиимэ ондоохоноор
Нүхэд соогоо дорюухан,
Найртай hаhнаар
гэшэлжэ,
Үбгэд, хүгшэдые, эжы
абаяа
Үнэн зүрхэнhөө
хүндэлжэ,
Үреэлдэнь хүртэжэ
ябаха гээшэ,
Удхатай гэжэ мэдээрэй.
Хорёодхон залуу наhан—
Хүсэд эрын омог хаhал.
Энээнтэйш
дашарамдуулан үреэлээ
Эсэгэшни саашань
дамжуулхань:
Ажабайдалдаа заримдаа
Аягүй хүнүүдээр
уулзажа болохош,
Тодхортой харгыда
ябагшад,
Тамхи, архи баригшад,
Гэр бүлэhөө холодожо,
Гэмтэ эүргэдэ гарагшад
Харагдадаг лэ ха юм,
мэдээжэ
Хадууржа тэдээнhөө
ябаарай.
Оюун бэлигээ үргэхэеэ
Оролдожо намнан
hураарай.
Ороhон тэрэ hургуулияа
Урмашуулан бидэнээ
дүүргээрэй.
hайн хэрэгтэ
хамаатай,
Тулиhан, зобоhондо
туhатай,
Дүүнэртээ жэшээ
харуулан,
Дүрэн тэгшэ
ябаарай.

Түрүүшын номой баяр

МҮНӨӨ үе сагаймнай шэнжэ — нютаг нютагай уран үгэдэ дуратайшуул, зохёолшод, поэдүүд аймагуудайнгаа типографида олонитын дэмжэлгын хүсөөр хэдэн жэлнүүдэй турша соо Буряадай гүрэнэй номой хэблэлдэ хэблүүлжэ шадаагүй түрүүшынгээ номуудые гаргуулдаг боложо байнхай. Энэ ушарта баярлахаар лэ юм бээ. Юундэб гэхэдэ, урдань нэрэ солотой, мэдээжэ уран зохёолшодой номууд хэблэгдэн гараад лэ, эхилэн бэшэгшэдэй зохёолнууд hара жэлээр хэбтэдэг, уншагшадтаа хүрэжэ ошодогүй, хуушардаг бэлэй. Мүнөө хэды мүнгэ алтанай дуталдабашье, айл аймагhаа арба, хорёоршье hаань суглуулжа, олоной туhа нэмэрээр номууд гаргагдадаг боложо байна.

Захааминай типографи Буряадай уран зохёолшодой номуудые хэблэн гаргаха талаар ехэ худэлмэри ябуулна. Энээн тухай оло дахин бэшэгдэдэг байха. Үнгэрhэн хэдэхэн жэл абажа хараха болоо hаа, нютагаймнай эхилэн бэшэгшэдэй, наhажаалшье авторнуудай олохон номууд аймагай типографиар гараба. Онсолон хэлэхэ болоо hаа, нютагай аха захата зохёолшодой нэгэн болохо Россин Уран зохёолшодой холбооной гэшүүн Б. Ш. Шойдоковой «Санага — минии тоонто», А. Ж. Доноевой «Дуулахал дайдам Захаамин», П. Самбуевай урданай ёно заншалнуудай ном, Б. Гомбоевой «Хэн? Юун?» гэhэн багшанар болон hургашадта щухаля хэрэгтэй ном, аймагай «Уран Дүшэ» литературна нэгэдэлэй гэшүүдэй «Зэмхэ сэсэгэй зэрэлгээн соо», «Уран Дүшын угалзануул» гэhэн шүлэгүүдэй согсолборинууд болоно.

hаяхан Захааминай типографида аймагай нэрэ солото, аха захаа хүнүүдэй нэгэн, уран зохёол бэшэлэг, уран зураша Ц. Ц. Найдановай «Бургалтайн» гэhэн шүлэгүүдэйнь түрүүшын согсолборн хэблэгдэн гараба.

Цыбикжан Цыденович бухы наhаараа шүлэг, дуу бэшэжэ ябаhан хүн. Тэрэл урда сагай элдэб шалтагаануудаар тэрэнэй шүлэгүүд ном боложо өөрынгөө сагта гараагүй байhанаа иигэжэ хойнтожо уншагшадтаа хүрэхэнь гээшэ. Тээд лахаб, ганеашье тэрэнэй номынь нигэжэ саг үеhөө хойнотожо гараа бэшэ, олон үеын зохёолшодой номуудайнь хүби заяан иимэрхүү байшоо.

«Абын hургаал — алтан, эжын hургаал — эрдэм» гэhэн эпиграфтай энэ ном соо «Аба эжын домог» гэhэн томохон поэмэ ороосоно. Нугархай баян хэлээр бэшэгдэhэн, гүнзэгы философско удхатай шүлэгүүдынь олонитын анхарал заатагүй татаха, уран зохёолдо дуратайшуулай үндэр сэгнэлтэдэ хүртэхэ байха гэжэ hанагдана. Үнэн дээрээ хэлэхэ болоо hаа, Ц. Ц. Найданов шүлэг бэшэхынгээ хажуугаар бухы наhаараа зураг зуража ябаhан хүн. Хэрбээ Буряадай номой хэблэлээр тус ном хэблэгдэн гараhан hаа, өөрынь зурагуудаар шэмэглэгдэhэн, тэрэнэй зохёохы замые бүрин түгсөөр харуулhан байха бэлэй. Тээл аймагай типографида номынь тиимээр хэблэн гаргаха аргагүй байгаа. Гэбэшье түрүүшын номой баяр юунтэйшье жэшээлэшэгүй гээшэ.

Н. ГАРМАЕВА.

Закаменск.

АРХИНШАДАЙ ААША

Үгүүлэл

Намарай наран Байгал дээрэ.
Ж. ХАЛБАЗЫКОВАЙ фото.

БАТА АХАЙ

Дурдалга

АГЫН тойрогой Һүдэнтэ нютагаймнай алдар солые үргэдхэлсэһэн хүнүүдэй нэгэн— Мүнхын Бато-Цэрэн болоно. Нютагаархид Бата ахай гэжэ хүндэлжэ нэрлэдэг һэн. Бата ахай Һүдэнтын сомоной Зүүн-Шулуутайда Хүхэ-Шулуута хадын үбэр хаяада Аһандын Мүнхын хүбүүн болон 1902 ондо түрэһэн, тэндэ тоонтотой һэн. Бата ахай эдир багадаа абадаа хуушан монгол үзэг заалгажа уншадаг, бэшэдэг лэ болоһон эрдэмтэй, абаяа хара багаһаа дахажа, гэрэй эл-дэб ажалда өөрөөл һураһан байгаа. Анандатан гэшэ нютаг соогоо яһала шадалтай, ажалша бүхэриг айл байһан ха. Нютагай зоной хамтын ажалда нэбшын орохо үедэ оролсоод, «Социализм» артелийн бүхэриг ажалшадай нэгэнийнь боложо шидэһэн байна. Бата ахаймнай даабарита ажалаа үнэн сэхээр, хүнэй дабтажа хэлэлтэгүйгөөр, өөрынгөө нэтэрүү ажалша зангаар, аажамхан ябажа, шанартайгаар дүүргэдэг, олонние дахуулан ябадаг байһан юм. Жэлэй болзорто ажал хүдэлмэриин дүн гаргалгада түрүү һуури эзэлэн, «ударник», «стахановец» гэһэн хүндэтэ нэрэ солодо хүртэн, Хүндэлэлэй грамота, үнэтэй сэнтэй бэлэг сэлэг абаһаниинь олон байха даа. Бата ахаймнай хэжэ байһан ажалдаа абьластай, оролдосотойгоор хандадаг һэн, жэшээ болгон хэлэхэдэ, үбэндэ һуришэн ябахадаа, бухалшан хүүгэдэй тээ тэндэһээ шэрэжэ асарһан мэрин бухалые өөртөө тааруулжа заһаһан һарбагар ута һалаатай, шала модон асаараа бухалай орой руу нэгэл шангаханаар хадхан асалаад, һуриижэ байһан үбһэн дээрээ халжархихадань, саанань асын һалаа дүүргэхэ үбһэн балай үлэдэггүй, тэрэниинь һонирхон хаража, хүүгэдехэл хүхилдэгшэ бэлэй. Бата ахай бүүсын барилгада, тарыашай, үхэршэн, хонишоноо хүдэлөө, Эсэгэ оронөө хамгаалгын Агууехэ дайнда морин сэрэгшэ болон хабаадажа аяар Эльбэ мүрэнһөо морёо уһалһан, энэ дайнай гал дүлэн соогүүр бүтэн бүрин ходорон гараһан хубитай юм. Бата ахай 65 наһатайдаа хонишой ябаһанаа пенсидэ гаражэ, Һүдэнтынгөө түбтэ байра байдалаа түхеэрэн ажаһуугаа һэн. Эндэшье байхадаа, мини һуухагүй, үбэлдөө худагай мүльһэ арилгаха, сэбэрлэхэ ажалтай байгаа, заһартань сүлөөтэйдөө тулюурхан байдалтай, ганса бэе үбгэд, хүгшэдтэ туһалан, газаахи түлөөнь хахалжа үгэдэг һэн. Үбэнэй үедэ нэгэ хонишэйдэ ошожо, үбһыень хамһалсадаг байгаа. Бата ахай 77 наһа хүрэжэ, 1979 оной үүн наһа бараа һэн.

* * *

Бата ахай зоной дунда хүдэлжэ ябахадаа, зоноор ехэ ниисэтэй, һонин хөөрөтэй, хүндэтэй һэн. Хөөрөөгөө улам һонин болгожо, толгой холбуулан шүлэглөөд абаха, энеэдэ гаргажа, зониие хүхеэгэд абадаг байгаа. Тиин, шүлэглэһэн үгэнүүдыень жэшээ болгон тунхаглая даа.

Гушан дүрбэ-табан онуудай үе байгаа, Бата ахай өөрынгөө эдэбхи бэлигэр лата үзэгтэ өөрөө һуража, Зүүн-Шулуутайдаа хотоной һургуулийн багша болоод, үндэр наһатанда ном заажа, үзэгтэ оруулжа байһан юм. Хотоной һургуулийн багшанарай семинар Һүдэнтын уншалгын байшанда зарлагдаба. Тэндэ ерэхэ ёһотой Мүнхын Бато-Цэрэн хожомдожо ерэбэ ха. Удаахан хожомдожо ерэгшэдые мэлхэйн зураг дүрсэн дэро нэрлэн бэшэбэ. Юундэ хожомдообта, ямар шалтагаан болооб, — гэжэ асуухадань, иигэжэ харюусаһан байгаа:

—Упаха унаамнай
Уһанай мэлхэй аад лэ,
Уһа руу буляалдаад,
Урагша ябуулаагүйл даа,
Хүндэтэ һайдууд,
Хүлисэл гүйналбһ!— гэжэ һэн ха.

...Үбһэшэд отогһоо зайтай газарта, хүдөөдэ үбһэнэй түхеэрэлгэ хэжэ, тогоошонтоёо эдеэ хоолоо абаад, бүхэли үдэрөөр ошоһон байба. Үбһэшэдэй тон наһатайнь Бата ахай байжа, тогоошоной шанаһан сай орон дэлхэйдэ үргэхэдөө:

Юрын хүнэй шанаһан сай
Юртэмсын олон бурхашуул
Юрьен ерэжэ хүртэгты!— гээд найман зуг, арбан хизаарта сасан байжа үргэһэн гээ.

...Колхозой тарлашад байрааараа тарланда гаража тарилга хуряалгын үедэ хөөр наранай хоорондо ажаладаг һэн. Эсэгын дайнай урда жэл байба. Сэсхэйн толгойн полевой станда болоһон хэрэг. Бригадир Жамцаранай Жаргал зоноо үглөөгүүр эртэ бодоообо: «Бодогты, наран гарабал!» Бата ахай гааһаяа баяуулан байжа, унтаридаа:

Түрбилгүй юун болоо юм,
Тэнгэриин наран гарана бээ.
Тэбхэр наран гарахань һэн гү,
Түхэреэн наран гаранал бээ.

...Тарлашад ойро зуура амарангаа ярилдажа, тамхилжа байбад. Шэмэрүүхэн, харалган үдэр байһан ха. Бата ахай үрмэдэһэ, суур, һолоомо суглуулаад, полиин захын хободол соо гал түлижэ, альгаа шаража һуухадаа:

Үрмэдэсэ хурмадаса чиглагуулижэ,
Үнэсэ тогоосон болгожуу,
Үтэгжэгүүлжүү байгсаниие
Үнэн гэжэ баталасогай,— гэжэ монголшолоод, нүхэдөө энеэлгээ һэн ха.

Эсэгын дайнһаа бусаад, ажалда гарахаяа байхадаа, иигэжэ хэлээ һэн:

—Улаан хүүтэр хүрэжэ,
Убсансаяа барааллхаад,
Уһата Хялые үгсэжэ,
Улас зонтоёо золголсоод,
Бусажа ерэһэнэй урманда
Буусын барилгада гарахамни.

Базар хубүүнэйнгээ жолоошоной курсада ошохоми гэхэдэнь, иигэжэ хэлээ:

—Шороб харые барихал һаа,
Шофер болоһоной хэрэггүй гэшэ ааб даа!

Колхозой бухгалтеридэ абаһан абали, тоосоогоо шагнуулхадаа, иигэжэ асууһан ха:

—Хүнгөөр болодог хүрнээ,
Бэлээр болодог вермишель
Абаһаар эдиһээр байтараа,
Үри шэридэ орожо,
Үгыржэ байгаагүй юм бээзбдн?

1970 оной зун, августда харалган болоходонь, Улаан хүүтэр шадар үбһэндэ байһанаа, Хорчиной Үлзы-Жаргалтай гэртээ ябагаар ошожо ябабад. Зуураа ябахадаа:

Муухай хүйтэн болоо һаань,
Мустафинайда хүрэжэ дулаасахабдн,
Маша хүйтэн болоо һаань,
Мантан Жаргалайда хүрэхэбдн,—

гээ һэн ха.

Нэгэ айлда үбһэ асараладаад, сайлажа, эдеэлжэ һуухадаа, иимэ дуу зохёожорхёо бэлэй:

Тохорюун томо шубуун
Сагаа барашоолбн,—

гээ һэн.

1950 гаран оной үбэл харалган, бордоһотойшог үдэр Хялын урда бэедэ байдаг худаг дээрэ (тэрэнь анхан Норбо Жамбалай худаг байһан юм), нэгэ хүнэй мүльһэ сагаалхиса хажуу тээшэнь хаяхань харагдаба. Хониндоо ябаһан минии ошоходо, Жабай Дулмын басаган Шойгмаа мүльһэ хаяна, худаг соо Мүнхын Бато-Цэрэн мүльһэ сэбэрлэн малтана. Худаг соо-һоо Бата ахай:

Дүрбэн зүгые хүреэлһэн
Дүшэ гарамгай наһатаи
Худагай өёорой мүльһэ
Хэмхэлэн хүрзэдэн абхуулжд,
Хара хулһыем гаргажа байна,—

гэжэ енгүүрхэн дуугаржа байба. Дүшэ гарамгай наһатаниинь хэд бэ гэхэдэ: би,

* * *

Сэсхэйн толгойн стан дээрэ
Сэгээн маһан тунанхай,
Гэрээр дүүрэн таряашадай
Гүндүү хурхираан хаалнхай.
Үүрэй Солбон саашалжа,
Үдэр боложо эхилбэ ха.
Улаан Наран наашалжа,
Ажалай үдэр ерэбэ ха.
Бригадир Жаргал хашхарна:
—Наран гарабал, бодогты!
Ажалдаа гараял, шамдагты!
Бата ахай унтарндаа һэрнихэй,
Томо гааһала баяуулаихай:
Баранние хүхеэн энеэлгэнэ:
—«Тэбхэр гарахань һэн гү,
Гарадаг лэ наран гарана бээз,
Түрбилгүй юумэн болохонь һэн гү.
Хэдэг лэ ажалнай байна бээз».

* * *

Юһэн тамгын тогоон соо
Сай арьялан бусална.
Юнхэдэй тогоошон амһаар соо
Юу хээ түхеэржэ һалиһна.
Габзанай Болод директор
Гунгаа хулаар ерэнхэй,
Адхаар дүүрэн мохоорхо
Аман соогоо хүлхэнхэй:
—Ажалтнай хойношог,—гээд,
Аргагүй схээр зэмэлнэ.
Гани галаб болоод,
Газар тэнгэри «ниилүүлнэ».
Бато-Цэрэн трактарист.
Бадашаань хала барина гүт,
Баһал урдаһаань нэтэрэлдээд,
Байжал байна харюудана гүт.

* * *

Шулуутайн-Адагай нугада
Шоро балгаануулаи шоройлдоно.
Шугыи арын буланда
Шэнэ һуринүүд бодоно.
Мори унаһан Мүнхөөдэй
Бухал шэрээд ерэбэ,
Аса барһан Бата ахай
Нэгэ асалаад шэдэбэ.
Нагмид Дондог нюрууда,
Нимыи Цэбэгмид бухалда.
...Ороохоной шүлэн халюурна,
Оролго хүлеэжэ арьялна.

* * *

Хара хүндыи гүбээдэ
Хонин һүрэг хушуураа,
Хуһан урга бүүргэдэ,
Хонишон Бата ахай
Бата ахайн хэнэн ажалынь
Химгүй хэгдээ гэлсэгшэ,
Хараһан, үдхэһэн хонидынь
Хараа, Хялые бүрхөөгшэ.
Он жэлнүүд үнгэрөө,
Олон ажал хэгдээ,
Саг жэлнүүд һубарла,
Сабиргай, толгой бууралтаа.

* * *

—Жаран таба хүрэбэб гээд,
Залхууржа байхагүйб.
Пенсидэ гарабаб гээд,
Пэсхыжэ хэбтохэгүйб.
Ажал, хэрэгэйнгээ урманда
Арга шадалаараа хүдэлхэб,
Зон нүхэдэйнгоо үреэлдэ
Зуушье хүрэжэ болохоб,—гээд,
Бата ахаймни найруулаа,
Баран зоноо хүхеэгээ.
Хэлэһэн үгэтнай хүндэтэйл!
Хэһэн ажалтнай шанартайл!
Ута наһа наһалжа,
Удаан жаргал эдлыт даа.

Б-Б. НАМСАРАИН.

Р. Б. Бимбаев

РЕСПУБЛИКЫН наһажаал журналистнуудай нэгэн Раднажаб Бадмаевич Бимбаев удаан саг соо хүндөөр үбшэлжэ, 84-тэй боложо ябатараа, наһа бараба.

Р. Б. Бимбаев 1911 оной майн 15-да Хэжэнгын аймагай Сулхара нютагта түрэһэн байгаа. Түрэл арадайнгаа дунда үзэг бэшэгүйдэлгые усадхаха һайн һайхан хэрэгтэ хабаадалсажа, 17 наһатайдаа ажалайнгаа намтар эхилээ һэн. Үзэг бэшэггүйдэлые усадхалгын пунктые даагша, избач, арадай гэгээрэлэй таһагай инструктор ябаа. Саашадаа комсомолой болон партийна худэлмэридэ дэбжүүлэгдэһэн юм. Улаан-Удын дээдэ коммунис хүдөө ажахын һургуули, Буряадай багшанарай институт заочноор дүүргэбэ.

Раднажаб Бадмаевич 1938 ондо республикын «Бурят-Монголой үнэн» газетын редактораар баталагдаа һэн. 1942 ондо армиин албанда татагдатараа хүдэлбэ. Хоёр жэл соо алба хэһэнэйнгээ нүүлээр бэеынгээ муудахада, тэрэ албанһаа табигдаа һэн. 1944—1948 онуудта Буряадай түрэнэй хэблэлэй (Бургиз) директорээр үрэ ехэтэйгээр хүдэлбэ.

1948 оной мартын 13-да тэрэ «Бурят-Монголой үнэн» газетын редакциидаа бусажа, оршуулагшаар, таһагые даагшаар, редакторай орлогшоор, дахинаа оршуулагшаар 70 наһатай болотороо хүдэлһэн байгаа. Имагтад 1952—1956 онуудта КПСС-эй Буряадай обкомой политическэ литературын оршуулагшаар хүдэлхэдөө, забһарлал хэһэн юм.

Раднажаб Бадмаевичай зохёохы бүхы ажал ябуулга түрэлхи хэлээ, литературыяа хугжөөлгэтэй, үндэһэн хэблэл байгулгатай нягта холбоотой. Тэрэнэй буриад хэлэн дээрээ ульгам хурсаар, уран найруулгатайгаар бэшэһэн очеркнууд, зураглалнууд, статьянууд бүлон репортажнуудаа ажабайдалые, арад түмэнэй һанал бодолые, хүсэл эрмэлзэлые гүнзэгтэ дэдэг байһаараа шалгардаг һэн. Литическэ ном хөрөнгө оршуулдаг хэзэр оршуулдаг рэ В. И. Ленин зохёолнуудые, түрэнэй дорно буриад хэлэн дээрэ һан байна.

Р. Б. Бимбаев гэжэлтэдые нүүр жүүнхэ хэрэгтэ жэ анхаралаа һэн. Тиигэжэ тэ тэй бэрхэ олон нуудые һургаа лээ.

Тэрэ республикиитын ажабайдалай хитэйгээр хабаа тийна комитедуудтэ нээр, Бурят АССР-эй нэгдэлдэ лай Верховно Совет путадаар һунгагдаа юм. Раднажаб олон медальнуудтэ дэлэлэй грамотадтэ шагнагданхай, Республикын соц ята худэлмэриин һэн нэрэ эзэрэ тогодонхой.

Раднажаб Бадмаевичай арюун һайхан нэрэ гин дурасхаалгаа мэдэхэ, олон жилэй худэлһэн хүнүүдэй сэдьхэлдэ хөтөлнө.

Л. Б. Потапов, М. И. Семенов, М. А. Л. Ч. Нимаева, Р. Б. Гармаев, Д. Ч. С. Ц. Цыреторов, Ц. Б. ЦыренДоржиев, Ж. Ж. Жигжитов, А. С. Баниов, Б. С. Семенов, Н. Б. А. А. Бадиев, П. Н. Нимаев, С. Д. Ринчинов, Жигжитов, И. Р. Очиров, Б. Б. Дашиев, Дугаров, Д. Ж. Жугдурова, Д. Н. Сурков, Рыбдылов, Б. Б. Балжинимаев, Н. Д. Ц.

ТАБИН ЖЭЛЭЙ СААНА

КУРСК. Табин жэлэй саана, 1943 оной сентябриин 9-дэ Курск шадархи сэрэгэй аэродромдо болоһон митинг дээрэ эндэхи колхознигууд өөрынгөө мүнгөөр бүтээһэн 12 истребитель Агаарай сэрэгэй 12-дохи армиин 355-дахи истребительнэ полкын летчигуудта дамжуулан үгэһэн юм. Эдэ самоледуудай хажуу таладань «Курский колхозник» гэжэ бэшэгдэһэн байгаа. Иимэ ехэ бэлэг абаһан летчигууд дайсанаа даража, илалта асархабди гэжэ үгөөд үгэжэ тангариглаһан, хэлэһэн үгэдөө хүрэһэн байха.

Дурасхаал мүнхэ ха юм даа. Ойн баярай уулзалгада дайсантай улаан шуһааараа тэмсэһэн сэрэгшэдшье, Илалтые шэрээхыень хүлеэжэ байгшадшье бултадаа ерээ. Тэрэ үедэ летчигууд байһан сэрэгшэд, Курскын колхознигууд 50 жэлэй саада тээ шэнэ самоледуудай эндэһээ агаарта дэгдэн гараһан сэрэгэй аэродромдо сугларба.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: Курскын колхозниц А. Б. Андросова, тэрэ үедэ летчик байһан И. А. Синицин.

ИТАР—ТАСС-ай фото.

Эгээл тиимэһээ республика дотороо боксын нэрэ хүндые дээшэлүүлхэ, боксернуудайнгаа амжалта, илалтануудые үргэдхэхэ зориллготой республикын Боксын федерациин суглаан Буряадай багшанарай институтда болобо. Энэ суглаан дээрэ боксые уналгаһаа гаргаха талаар һанамжа дурадхалнууд хэлэгдээ. Улаан-Удын захиргаанай гулваа А. Г. Лубсанов республикын Боксын федерациин түрүүлэгшээр һунгагдаһан байна.

* * *

Боксоор бүхэроссин мурысоон Владивосток хотодо боложо байна. Октябриин 3 болотор үргэлжэлхэ мурысоондэ илажа гарагшад ерэхэ жэлэй зун Колумбида үнгэрэгдэхэ Номгон далай шадархи ороонуудай спортсменүүдэй нааданда хабаадаха эрхэдэ хүртэхэ юм. Буряад ороной бэрхэ боксернууд Бата Батуев, Алексей Овчаренко, Вадим Федяев болон бусад мурысоондэ хабаадана.

ФУТБОЛ. Клубай команданууудай дунда республикын түрүү һуури эзэлхын түлөө мурысоонэй түгэсхэхы шатадаа орожо хай уншагшадта байдагбди.

Һүүлийн хоёр урда тээ «Сэлэнгэ» 39 очкотойгоор раба, Һүүлэй удаагуур республикиной нэрэ зоригоной «Мотор» гэһэн дэнэрһээ 1 очкоор на. Айхабтар шадэ «Импульсые» гоор шүүжэ гарсан портын «Локомотив» котой болоод, ляар шагнагдаа тоо.

Эдэлэхэ турнирнай «Забайкалецыые» комотив» Гурэ «Шахтерые»—«Забайкалец» Закамск «Металлургые» гоор шүүгээ. Тиигэ тор» «Восходпульс» «Шахтер» таа 2:2 тоотойгоо

Б-М. Жи

ТОБШОХОНООР...

БАРИЛДААН. Манай республикын суута барилдаашадай нэгэн—дэлхэйн болон Европын чемпионадуудта шангуудта хүртэһэн улас-хоорондын классай спортын мастер Сергей Замбаловай шанда хүртэхын түлөө мурысоон эдэ удэрнүүдтэ Ахын аймагай түб Орлик һууринда үнгэргэгдэжэ байна. 1978—80 онуудта түрэһэн эдир хүбүүд хабаадана. Аймагай захиргаанай болон спонсорнуудай аша туһаар илагшадта үнэтэ бэлэгүүд, тэрэ тоодо амиды һарлагууд үгтэхөөр хараалгадана.

БОКС. Буряад орондо спортын энэ зүйл эгээл үргэнөөр долгэрһэн зүйлнүүдэй нэгэн гэжэ тоолгодогюм. Манай Республикын боксернууд Олимпиин наадануудта, Европын түрүү һуури эзэлхын түлөө мурысоонүүдтэ ехэ амжалта туйлаһан гээшэ. Тээд мүнөө манайда бокс наадан хангалтагүй байдалда оронхой. Федерациин суглаан Буряадай багшанарай институтда болобо. Энэ суглаан дээрэ боксые уналгаһаа гаргаха талаар һанамжа дурадхалнууд хэлэгдээ. Улаан-Удын захиргаанай гулваа А. Г. Лубсанов республикын Боксын федерациин түрүүлэгшээр һунгагдаһан байна.

* * *

Боксоор бүхэроссин мурысоон Владивосток хотодо боложо байна. Октябриин 3 болотор үргэлжэлхэ мурысоондэ илажа гарагшад ерэхэ жэлэй зун Колумбида үнгэрэгдэхэ Номгон далай шадархи ороонуудай спортсменүүдэй нааданда хабаадаха эрхэдэ хүртэхэ юм. Буряад ороной бэрхэ боксернууд Бата Батуев, Алексей Овчаренко, Вадим Федяев болон бусад мурысоондэ хабаадана.

ФУТБОЛ. Клубай команданууудай дунда республикын түрүү һуури эзэлхын түлөө мурысоонэй түгэсхэхы

Хайрата ...
эсэгэ, үбгэн ...
баабай

Раднажаб Б...
БИМБАЕ...

наһа бараһан ...
рэлхиндынь ...
шуудалгайгаа ...

Байгша ...
рнин 30-да ...
сагһаа Хэблэ...
наа хүдөөлүү...

Зуһаландаа газарай эдеэ үргуулагшадта

НАМАРАЙ ҺЭРГЫЛЭМЖЫН АЖАЛ

Байгша ондэ элдэб хорхой шумуулнууд, хашагууд, ургамалай шэрхэ, аскохитоз болон үндэһэнэй үжэнгир гэхэ мэтэ үбшэнгүүд дэлгэржэ, үгэрсын ургасада ехэ хохидол ушаруулаа. Томадууд фитофтороз, стрик, урэ эдеэнэй үжэнгир гэхэ мэтын үбшэнөөо мүн хохидоо.

Ерэхэ жэлдэ ургасаяа гээлтэгүйгөөр суглуулхын тулада хорхой шумуултай эрэ-тээнһээ тэмсэжэ эхилхэ шухала. Дүй дуршэлтэй овощ ургуулагшад мүнөө, намарай хаһада, һэргылэмжын ажал эдэбхитэйгээр ябуулжа байна.

Дүршэл багатай газарай эдеэ ургуулагшадта һанууулая: бухы теплицэ парнигууд соогоо, зэр зэмсэгээ һайса дезинфекци хэхэ шухала. Теплицэ соо хуурай дезинфекци үнгэргэхэт: хүхэ-рөөр (серээр) хэгдэһэн шашканнуудые дүргэхэ (1 кубометртэ 50 грамм шашка хэрэглэдэг). Тиихэдээ түмэр гү, али хирпиисэ дээрэ шашканнуудаа табиха хэрэгтэй. Али гэбэл коллоидно серэ хэрэглэхэт — 1 кубометртэ 100 грамм хүрэдэг. Коллоидно серэ дээрэ халуун сог табижа, утаа баяуулан, бухы теплицээ утадаг.

Иимэ дезинфекци хэхын урда тээ теплицээ һайса заһабарилха, һүбэ нүхыень бүглэхэ хэрэгтэй. Теплицэ соохи агаар 15 градус дулаан байха ёһотой юм. Теплицынгээ түмэр хубинуудые урид шэрдэхэ шухала. Противогаз хэрэглэхэт, үгы һаань, хэдэн дабхар марляар баг хэжэ нюураа халхалхат.

Дезинфекци хэһэнэй һүүлээр 3—4 сүүдхын үнгэрхэдэ, теплицынгээ үудые сэлижэ, сэбэр агаар оруулхат. Теплицэ соохи шорой богоо гаргаһанай удаа карбофос сэсэхэ хэрэгтэй. 10 литр үһан соо 50 грамм карбофос холидог, али гэбэл, тэды шэнэн үһан соо 400 грамм хлорно избёосхо холижо, 2—4 часай туршада байлгадаг. Удаань шүүрдэхэт. Иимэ үһаар теплицээ сэбэрлэһэнэй һүүлээр 6—7 хоноод, хүрьһэнэй дээдэ тээхи 3—4 сантиметр болохо үеые абажа хаяхат. Үгы гэбэл, бусалһан халуун үһаар бухы хүрьһэеэ (урид һэндэһэнэй һүүлээр) һайса үһалхат, Һүүлдэнь полиэтилен пленкоор гү, али брезентэр далангуудые хушахат.

Ургамалай элдэб үбшэнһөө һэргылхым тула бордоссо холимол үһаар сүршэхэт. Энээнэй тула 10 литр үһан соо 200—300 грамм зэдэй нупорос болон 300 грамм избёосхо холижо, худхаха хэрэгтэй, «Медекс» гэһэн препарат һайн байдаг. 10 литр үһан соо энэ хороной 150 грамм холижо уһалхат.

Томадуудые гэмтээдэг стрик үбшэнэй вирустэй тэмсэхэнь хүшэр юм. Энэ үб. дүрбэлжэн метртэ 2 томо халбага орохо ёһотой. Һүүлээрнь хүрьһэеэ һэнлэжэ, һайса худхахат.

Хэрбээ энэ жэлдэ теплицэ соотнай стрик үбшэн һүжэрөө һаань, ерэхэ жэлдэ томадуудые ондоо теплицэдэ, үгэрсэ һуулгадаг хүрьһэн дээрэ тарихада тааруу юм.

Томадуд болон хартаабхын хүрьһэнэй фитофтороз үбшэндэ дайрагдаһан байбал, хүрьһыень зэдэй купорос хиндхүүлижэ сэбэрлэхэт. 1 дүрбэлжэн метр бухэндэ 2 томо халбага зэдэй купорос хэрэглэгдэдэг.

Буряадай худөө ажахын институтдай эрдэмтэдэй хэһэн туршалганнуудай үндэһөөр, хорхой шумуултай, ургамалай үбшэнүүдтэй тэмсэхэдэ, аша туһа ехэтэй препарадууд гэбэл, ИНТА-ВИР, ОКСИХОЛ-80 процент мүн болоно. ИНТА-ВИР капустын, яблонийн хорото дайсадые үгы хэдэг. ОКСИХОЛ 80 процент—зэдэй препарат; фитофтороз, үндэһэнэй үжэнгир ургамалай шэрхи гэхэ мэтын үбшэнһөө үгэрсэ, һонгиные аршалха аргатай. БСХИ-гэй ургамалнуудые тарилгын кафедрада эдэ препарадууд бии, худалдажа абахада болохо юм

Л. МУНГАЛОВА,
агроном.

Спорт

ТОБШОХОНООР...

БАРИЛДААН. Манай республикын суута барилдаашадай нэгэн—дэлхэйн болон Европын чемпионадуудта шангуудта хүртэһэн улас-хоорондын классай спортын мастер Сергей Замбаловай шанда хүртэхын түлөө мурысоон эдэ удэрнүүдтэ Ахын аймагай түб Орлик һууринда үнгэргэгдэжэ байна. 1978—80 онуудта түрэһэн эдир хүбүүд хабаадана. Аймагай захиргаанай болон спонсорнуудай аша туһаар илагшадта үнэтэ бэлэгүүд, тэрэ тоодо амиды һарлагууд үгтэхөөр хараалгадана.

БОКС. Буряад орондо спортын энэ зүйл эгээл үргэнөөр долгэрһэн зүйлнүүдэй нэгэн гэжэ тоолгодогюм. Манай Республикын боксернууд Олимпиин наадануудта, Европын түрүү һуури эзэлхын түлөө мурысоонүүдтэ ехэ амжалта туйлаһан гээшэ. Тээд мүнөө манайда бокс наадан хангалтагүй байдалда оронхой. Федерациин суглаан Буряадай багшанарай институтда болобо. Энэ суглаан дээрэ боксые уналгаһаа гаргаха талаар һанамжа дурадхалнууд хэлэгдээ. Улаан-Удын захиргаанай гулваа А. Г. Лубсанов республикын Боксын федерациин түрүүлэгшээр һунгагдаһан байна.

* * *

Боксоор бүхэроссин мурысоон Владивосток хотодо боложо байна. Октябриин 3 болотор үргэлжэлхэ мурысоондэ илажа гарагшад ерэхэ жэлэй зун Колумбида үнгэрэгдэхэ Номгон далай шадархи ороонуудай спортсменүүдэй нааданда хабаадаха эрхэдэ хүртэхэ юм. Буряад ороной бэрхэ боксернууд Бата Батуев, Алексей Овчаренко, Вадим Федяев болон бусад мурысоондэ хабаадана.

ФУТБОЛ. Клубай команданууудай дунда республикын түрүү һуури эзэлхын түлөө мурысоонэй түгэсхэхы

Редакторай уялга дүүргэгшэ Ц. Б. ЦЫРЕНДОРЖИЕВ.

РЕДАКЦИОННО КОЛЛЕГИ: ДАШЕЕВА Г. Х., ДОНДОЙ Т. Ц., ЖИГЖИТОВ Б. М. Ж. (харюусалгата секретарь), НИМАЕВ Л. Н. (редакторай орлогшо), ОЧИРОВ С. Д., РИНЧИНОВ С. Д. (редакторай орлогшо), ТОКТОХОЕВА В. Э.

Эмхидхэн байгуулагшад—Буряад Республикын Верховно Совет, Буряад Республикын Министрнүүдэй Совет
Бүгэдэ буряадай үндэһэн соёлой эблэл болон редакцийн ажалша коллектив.

Манай адрес:
670000, Улаан-Удэ, Каландаришвилийн үйлсэ, 23, «Буряад үнэн» газетын редакци

Редакцийн телефонуу: редакторай — 2-50-96, приемный — 2.54.54, редакторай орлогшоной — 2.68.03, 2.62.62, харюусалгата секретарийн—2.50.52, секретариадай—2.66.76, таһагуу: политическэ—2.55.97 (даагшань), 2.61.35, 2.56.23, социально-экономическа—2-64-36 (даагшань), 2-63-86, 2-67-81, 2-61-35, соёлой эрдэмэй болон һургуулинуудай 2-60-21 (даагшань), 2-57-63, олонлитын худэлмэрийн ба мэдээсэлэй—2-54-93 (даагшань), 2.34.05, 2.69.58; оршуулгын—2.60.91; корректнуудэй—2.33.61, хэблэлдэ бэлдэгшэдэй—2.35.95. Манай корреспондентнүүд: Агинскда—3.42.19, Закаменскда—30.61.

Буряад Республикын Министрнүүдэй Совсдэй хэблэлэй телефонуу: директор — 2.49.94, бухгалтери — 2.23.67, вахта—2.56.62.

Газетэ хэблэлэй 2 хуудаһан хэмжээтэй. Индекс 50901. Хэһэг 4938. Стереогаптта тушаагдаһан саг. 19.10.

Буряад Республикын республиканска типографида газетэ хэблэгдээ. Директорэйнь телефон: 2.40.45.

Мүн 69-дэхи номергойгоор бурилхэлдэ абтанхай. Заказ № 189.